TÜRKMENİSTAN HEDEF PAZAR ÜLKE ANALİZİ

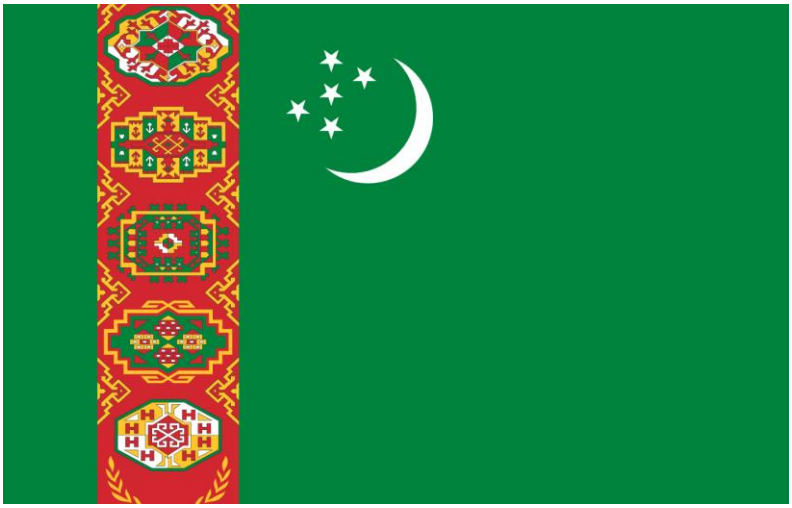

Ekonomik Araştırmalar Şubesi

İçindekiler

Tablolar **3**

Simge ve Kısaltmalar **5**

1. Yönetici Özeti **6**

2. Türkmenistan ile İlgili Genel Bilgiler **9**

3. Türkmenistan ile İlgili Makroekonomik Göstergeler **10**

3.1. Türkmenistan'ın GSYH, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, GSYH Büyüme Oranı ve Nüfusu **10**

3.2. Türkmenistan'ın Dış Ticareti **10**

3.2.1. Türkmenistan'ın Dünya İle Dış Ticareti **11**

3.2.2. Türkmenistan'ın Türkiye İle Dış Ticareti **16**

4. Türkmenistan ile Türkiye Arasındaki Ticaretin 2018 "TradeMap" Verileri ile RCA Analizi **26**

4.1. Çalışmanın Metodolojisi **26**

4.2. RCA Analizi İle Elde Edilen Bulgular **28**

5. Türkmenistan'ın Türkiye'ye Uyguladığı Tarife ve Tarife Dışı Engeller 41

6. İhracatçılarımızın Türkmenistan'a İhracatta Yaşadığı Problemler 43

EKLER 44

EK-1. Custom Duties (Gümrük Vergileri) 44

EK-2. Custom Fees Amount (Gümrük Ücretleri) 50

EK-3. Excise Rates (Gümrüğe Tabi Oranlar) 51

Kaynakça 52

Tablolar

Tablo 1. Türkmenistan İle İlgili Faydalı Bilgiler 9
Tablo 2. Türkmenistan'ın GSYH, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, GSYH Büyüme Oranı ve Nüfusu 10
Tablo 3. Yıllara Göre Türkmenistan'ın Dış Ticareti 11
Tablo 4. Türkmenistan'ın İthalat Yaptığı Ülkeler (2018) 12
Tablo 5. Türkmenistan'ın 2009-2018 Döneminde En Çok İthalat Yaptığı İlk 10 Ülke 12
Tablo 6. Türkmenistan'ın Dünyadan İthal Ettiği Ürünler (2018, 1.000 $) 13
Tablo 7. Türkmenistan'ın Dünyadan En Çok İthalat Yaptığı İlk 10 Ürün (6'lı GTİP kod) 14
Tablo 8. Tablo 7'de Yer Alan 6'lı GTİP Kodlu Ürünlerin Açıklamaları 15
Tablo 9. Türkmenistan'ın Dünyadan Yaptığı İthalatın TİM Sektör Sınıflamasına Göre Dağılımı (2018, milyon $) 16
Tablo 10. Türkmenistan'ın Yıllara Göre Türkiye'den Yaptığı ithalat 17
Tablo 11. Türkmenistan, Türkiye ve Dünya Ticaretine Genel Bakış 18
Tablo 12. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünler (2018) 19
Tablo 13. Türkmenistan'ın 2009-2018 Döneminde Türkiye'den En Çok İthalatını Yaptığı İlk 10 Ürün (6'lı GTİP Kod) 19
Tablo 14. Tablo 13'de yer alan 6'lı GTİP kodlu ürünlerin açıklamaları 20
Tablo 15. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünlerin Sektörel Dağılımı (2018, 1.000 $) 22
Tablo 16. 2000-2019 Yıllarında Türkmenistan'a İlk Kez İhracat Yapan Firmalar 23
Tablo 17. 2000-2019 Döneminde Türkmenistan'a İhracat Yapan Firmaların Kaç Yıl İhracat Yaptıklarını Gösterir Liste 24
Tablo 18. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Etmediği Türkiye'nin Dünyaya İhraç Ettiği 950 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018, milyon $) 25
Tablo 19. Türkmenistan'ın Dünyadan Yaptığı İthalatın ve Türkiye'den Yaptığı 2.316 Ürünün İthalatının Dünyadan Yaptığı İthalat İçindeki Payın Aralığına Göre Kırılımı (milyar $) 31
Tablo 20. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Edebileceği Ürünlerin Analizi (2018) 32
Tablo 21. Türkmenistan'ın Dünyadan Ve Türkiye'den İthalatının RCA Analizine Göre Kırılımı (milyar $) 33
Tablo 22. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu Ancak Türkmenistan pazarında Hiç Yer Almadığı 183 Ürünün Sektörel Dağılımı ve Türkmenistan'ın Dünyadan Yaptığı İthalat (2018, 1.000 $) 35
Tablo 23. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %0-1 Aralığında Olan 30 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018, 1.000 $) 37
Tablo 24. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %1-5 Aralığında Olan 72 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018) 38
Tablo 25. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %5'den Büyük Olan 859 Ürünün Sektörel Dağılımı (milyon $) 40
Tablo 26. List of commodity with customs duty when it imported to Turkmenistan and amounts of customs duty (Türkmenistan'a ithal edildiğinde gümrük vergisi uygulanan ürünler ve gümrük vergisi miktarları listesi) 44
Tablo 27. List of commodity which didn't pay customs duty and which hasn't limits when imported to Turkmenistan ((Türkmenistan'a ithal edildiğinde gümrük vergisi uygulanmayan ve sınırlama olmayan ürünler) 48
Tablo 28. List of commodity with customs duty when it exported from Turkmenistan and amounts of customs duty 48
Tablo 29. List of commodity with customs duty when it exported from Turkmenistan by entrepreneurs and individual sides and amounts of customs duty 49
Tablo 30. List of goods for which customs duties are not paid when exported from Turkmenistan (Türkmenistan'dan ihraç edildiğinde gümrük vergisi uygulanan ürünler ve gümrük vergisi miktarları listesi) 49

Tablo 31. Customs Fees (Gümrük Ücretleri) 50
Tablo 32. List of excisable goods and excise rates (Tüketim vergisi uygulanabilecek ürünler ve tüketim vergileri)..... 51

Simge ve Kısaltmalar

$: ABD doları
AB: Avrupa Birliği
BAE: Birleşik Arap Emirlikleri
BM: Birleşmiş Milletler
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü (WTO)DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım
FTA: Free Trade Agreement (Serbest Ticaret Anlaşması, STA)
GSYH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon
HS: Harmonized System (Armonize Sistem/ GTİP)
IMF: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
ITC: International Trade Centre (Uluslararası Ticaret Merkezi)
KBDMG: Kişi Başına Düşen Milli Gelir
NTM: Tarife Dışı Engel (Non-Tariff Measure)
SPS: Sıhhi ve bitki sağlığı önlemleri (Sanitary and phytosanitary measures)
TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TBTs: Ticarette teknik engeller (Technical barriers to trade)
TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TR: Türkiye
UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UNSD: Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü ve gibi uluslararası
WITS: Dünya Entegre Ticaret Çözümü

1. Yönetici Özeti

Asya kıtasının ülkelerinden biri olan Türkmenistan, merkezi Tahran olan asıl amacı ise üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi olan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Örgütü'ne Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Türkiye, Özbekistan ve Tacikistan ile birlikte üyedir. Türkmenistan'ın IMF ve Dünya Bankası'na üye iken Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmadığı görülmektedir. Türkmenistan'ın Japonya, İsviçre, Türkiye (1 Ocak 2002'den itibaren) ve Avrupa Birliği'nin sağlayıcı olduğu tercihli ticaret anlaşmalarının yanı sıra Ermenistan, Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluğu (BDT) ile yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) mevcuttur.

Altı milyona yakın nüfusa; 2018 yılında 40,8 milyar dolarlık GSYH'ye sahip olan ve 2,8 milyar dolarlık ithalat ile 10,5 milyar dolarlık ihracat gerçekleştiren Türkmenistan, Türk ihracatçıları için önemli bir hedef pazar konumundadır. Söz konusu pazara ihracat yapmak isteyen firmaların Türkiye'den yaptığı ithalatın daha da geliştirilmesi mümkün olan bu pazara yönelik etkili stratejiler geliştirmesine ihtiyaç vardır. Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın daha da artması mümkün görülmektedir. Söz konusu pazara ihracat yapmak isteyen firmaların bu pazara yönelik etkili stratejiler geliştirmesine ihtiyaç vardır.

Türkmenistan 2001 yılında 64 ülkeden ithalat yaparken 2018 yılında ise dünyadan 81 farklı ülkeden 3.326 farklı 6'lı GTİP kodlu ürün ithal etmiştir. Türkmenistan'ın, 2001 yılında 71 farklı ülkeye 2018 yılında ise 87 farklı ülkeye 613 GTİP kodlu ürünü ihraç ettiği görülmektedir. Türkiye ise 2018 yılında dünyanın 214 ülkesine 4.729 GTİP kodlu ürün ihraç ederken 4.788 GTİP kodlu ürünü de ithal ettiği görülmektedir. Bu da Türkmenistan'ın küresel tedarik zincirinde hem dünyaya yaptığı ihracatta hem de dünyadan yaptığı ithalatta Türkiye'den daha az yer aldığını göstermektedir. Ayrıca Türkmenistan'ın aynı yıl içerisinde Türkiye'den 2.316 GTİP kodlu ürün ithal ettiği de görülmektedir.

Türkmenistan'ın dünyadan ithal ettiği 3.326 ürün içinde Türkiye'nin dünyaya hiç satmadığı 60 ürün olduğu görülürken, Türkiye'nin dünyaya ihraç ettiği 4.729 ürün içinde ise Türkiye'nin Türkmenistan'a satmadığı ancak diğer ülkelere 14,6 milyar dolarlık ihraç ettiği 1.463 ürünün olduğu görülmektedir. Bu ürünleri Türkmenistan'ın

dünyadan hiç ithal etmediği tespit edilmiştir. Sonuç olarak Türkiye ile Türkmenistan'ın ortak ticaretlerine konu olabilecek toplamda 3.266 ürünün mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu da bize bu ülkeye satılabilecek 3.326 üründen sadece 2.316 tanesini satan Türk ihracatçılarının Türkmenistan ile Türkiye arasında mevcut olan ticareti daha da artırmalarının mümkün olabileceğini göstermektedir. Dünyadan 3.326 Türkiye'den ise 2.316 ürün alan Türkmenistan pazarına Türk ihracatçılarının dünyaya sattığı ancak Türkmenistan pazarına daha hiç satamadığı 950 adet 6'lı GTİP kodlu ürünün olduğu açıkça görülmektedir.

Yapılan RCA analizi sonucunda Türkmenistan'ın Dünyadan ithal ettiği 3.326 ürün içinde Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu (RCA değeri 1 ve üzerinde olan) 1.144 ürün tespit edilirken 2018 yılında bunların sadece 961'i Türkmenistan'a ihraç edilebilmiştir Toplam ihraç edilen 2.316 üründen geriye kalan 1.355 ürün ise Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü olmayan ürünlerdir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Türkmenistan pazarına satabileceği 183'ü Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürün olmak üzere toplamda 950 ürün daha olduğu görülmektedir. Türkmenistan, tespit edilen 950 üründe dünyadan 462 milyon dolarlık ithalat yaparken bu ülkeye Türk ihracatçılarının satabileceği 3.266 ürünün tamamında ise 2,76 milyar dolarlık ithalat yapmıştır.

Türk ihracatçılarının ilk aşamada dünya pazarlarında da rekabet üstünlüğü olan, ancak Türkmenistan pazarına hiç satamadığı bu 183 ürünü Türkmenistan pazarına rahatça satabileceği bir sonraki aşamada da kalan 767 ürünü ihraç edebileceği toplamda da 950 ürünün olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye'nin tespit edilen 183 üründe de rekabet üstünlüğüne sahip olmasına rağmen Türkmenistan pazarına girilemediği görülürken, 30 ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %0-1 aralığında olduğu, 72 ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %1-5 aralığında olduğu ve 859 ürünün de Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %5'den büyük olduğu görülmektedir. Türkmenistan pazarında büyük paya sahip olduğumuz 859 ürün detaylı incelendiğinde 199 üründe pazar payının %5-25 aralığında, 164 üründe %25-50 aralığında ve 496 üründe de %50'den büyük pazar payına sahip olduğumuz

görülmektedir. İhracatçılarımızın Türkmenistan pazarında büyük ağırlığa sahip olduğu ürünlerde fazla ısrar etmek yerine diğer ürünlere ağırlık vermelerinde yarar görülmektedir. Ayrıca adı geçen (ithalattaki payı %5'den büyük olan) 859 üründe Türkmenistan'ın dünyadan toplam ithalatının yaklaşık 826 milyon dolar Türkiye'den yaptığı ithalatın ise yaklaşık 320 milyon dolar, ithalattaki payı %25'den büyük olan 660 üründe ise Türkmenistan'ın dünyadan toplam ithalatının yaklaşık 474,3 milyon dolar Türkiye'den yaptığı ithalatın ise yaklaşık 276 milyon dolar olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye Türkmenistan'da pazar payı %5'den büyük olan 859 üründe dünyaya 92,6 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken, pazar payının %25'den büyük olduğu 660 üründe dünyaya 56,1 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

2. Türkmenistan ile İlgili Genel Bilgiler

Tablo 1'de ihracatçılarımız için Türkmenistan ile ilgili faydalı olabileceği düşünülen bazı bilgiler görülmektedir.

Tablo 1. Türkmenistan İle İlgili Faydalı Bilgiler

Ülke Adı	Türkmenistan Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	Üniter Cumhuriyet (Başkanlık)
Başkent	Aşkabat
Resmi Dili	Türkmence
Devlet Başkanı	Gurbanguli Berdimuhammedov (17 Şubat 2017)
Başlıca Önemli Şehirler	Aşkabat, Balkanabatt, Taşoğuz, Kaka, Köhne Ürgenç, Mary, Bayramali, Nebit-Dağ, Tezen, Türkmenabat, Türkmenbaşı, Kumdağ, Hazar
Plaka Kodu	TM
Telefon Kodu	(+) 993
Türkiye'nin Türkmenistan Büyükelçisi	Mustafa Kapucu /+993 12 94 14 61 / embassy.ashgabat@mfa.gov.tr
Türkmenistan'ın Türkiye Büyükelçiliği	+90 (312) 441 71 22/23/24 / tmankara@yahoo.com / Koza Sokak No.28 Gaziosmanpaşa ÇANKAYA/ANKARA

Kaynak: (Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, 2019) ve (T.C. Ticaret Bakanlığı Web Sitesi, 2020)

Yurtdışında 126 ülkede 316 şehirde 319 havalimanına uçuş düzenleyen THY, Türkmenistan'da Aşkabat havalimanına direkt uçuş gerçekleştirmektedir.

3. Türkmenistan ile İlgili Makroekonomik Göstergeler

3.1. Türkmenistan'ın GSYH, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, GSYH Büyüme Oranı ve Nüfusu

Tablo 2'de Türkmenistan'ın GSYH, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, GSYH Büyüme Oranı ve nüfus gibi makroekonomik göstergelerinde 2018 yılı verileri ile 2009-2024 yılları arasındaki IMF projeksiyonları görülmektedir.

Türkmenistan 2018 yılında 44,1 milyar dolar GSYH'ye sahip iken 2024 yılında milli gelirin 85,8 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Türkmenistan 2018 yılında 2,82 milyar dolarlık ithalat yaparken 2024 yılında ise ithalatın yaklaşık 7 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Türkmenistan 2018 yılında 10,5 milyar dolarlık ihracat yaparken 2024 yılında ise ihracatın 14,5 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir.

Türkmenistan'ın kişi başına düşen milli geliri 2018 yılında 7.065 dolar iken 2024 yılında ise KBDMG'nin 13.052 dolara yükselmesi beklenmektedir. Ülke ekonomisindeki olumlu seyir ülkedeki KBDMG'ye de yansımaktadır.

Tablo 2. Türkmenistan'ın GSYH, Kişi Başına Düşen Milli Gelir, GSYH Büyüme Oranı ve Nüfusu

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
GSYH (milyar $)	44,114	50,346	57,059	63,819	70,337	77,661	85,807
GSYH Büyüme Oranı (%)	6,2	6,3	6	5,8	5,9	5,9	5,8
Kişi Başına Düşen GSYH ($)	7.065	7.816	8.991	9.957	10.892	11.920	13.052
Mal İthalatı (milyar $)	2,82	4,08	4,82	5,42	6,03	6,64	6,99
Mal İthalatında Büyüme Oranı (%)	-	44,62	17,95	12,50	11,31	10,16	5,23
Mal İhracatı (milyar $)	10,49	11,34	11,79	12,19	12,97	13,57	14,53
Mal İhracatında Büyüme Oranı (%)	-	8,07	4,00	3,42	6,36	4,60	7,08
Nüfus (Milyon Kişi)	5,77	5,972	6,031	6,091	6,152	6,214	6,276

Kaynak: (Uluslararası para Fonu (IMF), 2019)

3.2. Türkmenistan'ın Dış Ticareti

Tablo 3'de 2001-2018 yılları arasında Türkmenistan'ın dış ticareti (ihracat-ithalat), dış ticaret dengesi ve ticari dışa açıklık endeks değerleri[1] görülmektedir. Türkmenistan 2009 yılında 2,7 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken 5,7 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Dış ticaret 2009 yılında 3 milyar dolarlık açık vermiştir. Türkmenistan 2018 yılında 10,5 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken 2,8 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Dış ticaret 2018 yılında ise 7,7 milyar dolarlık fazla vermiştir. Dış ticaret ülke ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlese de ihracat son yıllarda artmış ithalat ise azalmıştır. Ülke 2011 yılında dış ticaret fazlası vermeye başlamış ve 2019 yılına kadar ticaret fazlası vermeye artarak devam etmiştir. En fazla ihracat ve ithalat 2014 yılında gerçekleşmiştir. Dış ticaret fazlası ise

[1] Dış ticaret dengesinin pozitif olması ihracatın ithalattan fazla olduğunu bir başka ifade ile dış ticaretin fazla verdiğini ifade ederken pozitif olması ihracatın ithalattan az olduğunu bir başka ifade ile dış ticaretin açık verdiğini ifade etmektedir. Ticari dışa açıklık endeksi ülkenin ithalat ve ihracattan oluşan toplam dış ticaretinin milli gelirine oranı ile hesaplanır. Endeks değeri ne kadar büyükse ülke ticari olarak daha çok dışa açıktır anlamına gelmektedir.

en fazla 22,1 milyar dolar ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. Ticari dışa açıklık (bağımlılık) endeksi incelendiğinde ise ekonomideki gelişmelere bağlı bu endeks değerinde de inişli çıkışlı bir seyir izlendiği görülmektedir. Endeks değeri 2009 yılında %41,3 iken 2018 yılında oran %30,2'ye gerilemiştir.

Tablo 3. Yıllara Göre Türkmenistan'ın Dış Ticareti

Yıl	İhracat (milyar $)	İthalat (milyar $)	Dış Ticaret Dengesi (milyar $)	Toplam Dış Ticaret (milyar $)	Milli Gelir (milyar $)	Toplam Dış Ticaretin Milli Gelire Oranı (Ticari Dışa Açıklık Endeksi)
2009	2,677178	5,679808	-3,00263	8,356986	20,214	41,3%
2010	2,674277	4,691406	-2,017129	7,365683	22,583	32,6%
2011	7,421644	6,647554	0,77409	14,069198	29,233	48,1%
2012	11,25003	9,395486	1,854544	20,645516	35,164	58,7%
2013	12,036514	9,282005	2,754509	21,318519	39,198	54,4%
2014	12,495283	9,650966	2,844317	22,146249	43,524	50,9%
2015	10,143262	6,66147	3,481792	16,804732	35,8	46,9%
2016	7,973629	5,60537	2,368259	13,578999	36,18	37,5%
2017	8,009992	4,421501	3,588491	12,431493	37,926	32,8%
2018	10,489725	2,822744	7,666981	13,312469	44,114	30,2%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019) ve (Uluslararası para Fonu (IMF), 2019)

Türkmenistan'ın 2018 yılında ithalat yaptığı ülkelerin ortalama uzaklıkları incelendiğinde Türkmenistan'ın ortalama 2.926 km uzaklıktaki ülkelerden ithalat yaptığı görülmektedir. Türkmenistan'ın km başına yaptığı 964,7 bin dolarlık ithalat ile km başına ithalatta en çok ithalat yapan 134. ülke olduğu tespit edilmiştir. Dünyada en çok ithalat yapan ABD'nin 2,6 trilyon dolarlık ithalatını ortalama 7.788 km'den yaptığı ve km başına 335,4 milyon dolarlık ithalat ile km başına ithalatta en çok ithalat yapan 3. ülke olduğu görülmektedir. Dünyada en çok ithalat yapan ikinci ülke olan Çin'in 2,1 trilyon dolarlık ithalatını ortalama 6.326 km'den yaptığı ve km başına 337,5 milyon dolarlık ithalat ile km başına ithalatta en çok ithalat yapan 2. ülke olduğu görülmektedir. Dünyada en çok ithalat yapan üçüncü ülke olan Almanya'nın ise 1,3 trilyon dolarlık ithalatını ortalama 3.230 km'den yaptığı ve km başına 398,6 milyon dolarlık ithalat ile km başına ithalatta en çok ithalat yapan ülke olduğu görülmektedir.

3.2.1. Türkmenistan'ın Dünya İle Dış Ticareti

Tablo 4'de 2018 yılında Türkmenistan'ın ithalatının ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Türkmenistan Türkiye'den 2018 yılında 467,2 milyon dolarlık ithalat yaparken bu ülkenin toplam ithalatı içindeki payı %16,6 olmuştur. Türkiye'yi 2018 yılında 400 milyon dolarlık ithalat yapılan İran izlerken bu ülkenin toplam ithalat içindeki payı ise %14,2 olmuştur. Bu iki ülkeyi 2018 yılında 316,8 milyon dolarlık ithalat yapılan Çin takip ederken bu ülkenin toplam ithalat içindeki payı ise %11,2 olarak gerçekleşmiştir. Türkmenistan ithalatının yaklaşık %41,9'unu Türkiye, Çin ve İran'dan yaparken ilk beş ülkeden yapılan ithalat ise toplam ithalatın %61,3'ünü oluşturmaktadır. İlk 10 ülkenin Türkmenistan'ın ithalatının %78,5'ini

oluşturduğu görülmektedir. Bu da Türkmenistan'ın ithalatında yüksek bir yoğunlaşma olduğunu ve ithalatın belli başlı ülkelerden yapıldığını göstermektedir.

Tablo 4. Türkmenistan'ın İthalat Yaptığı Ülkeler (2018)

Sıra	Ülke	İthalat (1.000 $)	%
1	Türkiye	467.202	16,6%
2	İran	399.805	14,2%
3	Çin	316.779	11,2%
4	Rusya	288.831	10,2%
5	BAE	258.578	9,2%
6	Almanya	170.857	6,1%
7	Fransa	92.607	3,3%
8	Kazakistan	86.650	3,1%
9	Hollanda	77.714	2,8%
10	Ukrayna	56.836	2,0%
	Diğer Ülkeler	606.885	21,5%
	Toplam İthalat	2.822.744	100,0%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020)

Tablo 5'de son 10 yılda Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı ilk 10 ülke görülmektedir. 2009-2018 döneminde 8 yıl boyunca Türkiye Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı ülke olurken 10 yılın birinde Rusya birindeyse Çin Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı ülke olmuştur. 2009-2018 yıllarında 6 yıl Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı 2. ülke ise Rusya olmuştur. Türkiye'nin listede ilk sırada yer alamadığı 2009 ve 2012 yıllarında ise ülkemiz Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı 2. ülke olmuştur.

Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı ilk 10 ülke sıralamasında 18 farklı ülke yer alırken Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı ilk 10 ülke sıralamasında Almanya, Çin, Rusya ve Türkiye'nin 10 yıl boyunca sürekli sıralamaya girdiği görülmektedir. Bu ülkeler dışında Ukrayna 8 yıl, BAE 7 yıl, İtalya 6 yıl, Güney Kore ve Fransa 5 yıl ve ABD 4 yıl Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı ilk 10 ülke sıralamasında yer almıştır.

Tablo 5. Türkmenistan'ın 2009-2018 Döneminde En Çok İthalat Yaptığı İlk 10 Ülke

Sıra	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Rusya	Türkiye	Türkiye	Çin	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Türkiye
2	Türkiye	Rusya	Rusya	Türkiye	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Almanya	İran
3	Çin	Çin	Çin	Rusya	Çin	İran	Çin	İran	İran	Çin
4	Almanya	İran	İran	BAE	İran	Çin	İran	Almanya	Çin	Rusya
5	İran	Almanya	Almanya	İran	BAE	BAE	Almanya	Japan	Rusya	BAE
6	Ukrayna	Ukrayna	İtalya	Ukrayna	Almanya	ABD	BAE	G. Kore	ABD	Almanya
7	ABD	Azerbaycan	Japan	Birleşik Krallık	Ukrayna	Ukrayna	İtalya	Çin	BAE	Fransa
8	Fransa	Fransa	G. Kore	Almanya	Belarus	Almanya	G. Kore	İtalya	G. Kore	Kazakistan
9	Malezya	G. Kore	Ukrayna	Belarus	ABD	Kazakistan	Ukrayna	BAE	İtalya	Hollanda
10	İtalya	İtalya	Belarus	Fransa	Bir. Krallık	Fransa	Kazakistan	Azerbaycan	Japonya	Ukrayna

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019) Belarus: Beyaz Rusya

Tablo 6'da 2018 yılında Türkmenistan'ın dünyadan en fazla ithalat yaptığı ilk 10 6'lı GTİP

kodlu ürün ve bu ürünlerin Türkmenistan'ın ithalatındaki payları görülmektedir. Türkmenistan'ın 2018 yılında ilk 10 üründe yaptığı ithalat yaklaşık 507,3 milyon dolar olurken ilk üç ürün toplam ithalatın %6,7'ini ilk 5 ürün toplam ithalatın %16,6'sını ilk 10 ürünün ithalatı ise toplam ithalatın %18'ini oluşturmaktadır. Bu da Türkmenistan'ın ithalatında düşük yoğunlaşma olduğunu göstermektedir.

Türkmenistan 2018 yılında en çok ithalatı 69,4 milyon dolar ile '890590 "Fener gemileri, yangın söndürme gemileri, yüzer vinç ve havuzlar" GTİP kodlu üründe yaparken bu ürünün toplam ithalat içindeki payı %2,5 olmuştur. Bu ürünü 63,6 milyar dolarlık ithalat ve %2,3'lük pay ile 840690 "Buhar Türbinlerinin Aksam-Parçaları" GTİP kodlu ürün ile 56,3 milyar dolarlık ithalat ve %2'lik pay ile 300490 "Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan diğer ilaçlar" GTİP kodlu ürünlerin izlediği görülmektedir.

Tablo 6. Türkmenistan'ın Dünyadan İthal Ettiği Ürünler (2018, 1.000 $)

Sıra	Ürün Açıklaması	İthalat (1.000 $)	%
1	Fener gemileri, yangın söndürme gemileri, yüzer vinç ve havuzlar	69.398	2,5%
2	Buhar türbinlerinin aksam-parçaları	63.629	2,3%
3	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan diğer ilaçlar	56.323	2,0%
4	Diğer hasat makineleri	48.764	1,7%
5	Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı	48.241	1,7%
6	Demir/çelikten uzunlamasına ark kaynağı yapılmış, gaz/petrol boru hatlarında kull. İnce-kalın borular, dış çapı>406.4mm	46.349	1,6%
7	Köşeli çubuklar (çentik, yiv, oluk vb. şekil bozuklukları olan)	45.511	1,6%
8	Kombine biçerdöverler	44.255	1,6%
9	Gaz/petrol boru hatlarında kullanılan diğer ince ve kalın boru	42.649	1,5%
10	Kimyaca saf sakkaroz ve diğer şekerler	42.159	1,5%
	İlk on ürünün toplamı	507.278	18%
	Toplam ithalat	2.822.74	100,0%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019)

Tablo 7'de son 10 yılda Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı ilk 10 ürün görülmektedir. 2009- 2018 dönemi boyunca 5 yıl '999999, 3 yıl '730890 , 1 yıl '730511 ve 1 yıl '890590 GTİP kodlu ürünlerin Türkmenistan'ın en fazla ithalat yaptığı ürün olduğu görülmektedir.

Türkmenistan'ın en çok ithal ettiği 10 ürün listesine yalnızca '730890 GTİP kodlu ürünün girdiği görülmektedir. Bu ürün dışında listeye, '999999 GTİP Kodlu ürün 9 yıl, '721420, GTİP kodlu ürün 8 yıl, '730429 GTİP kodlu ürün ise 7 yıl girmiştir.

Tablo 7. Türkmenistan'ın Dünyadan En Çok İthalat Yaptığı İlk 10 Ürün (6'lı GTİP kod)

Sıra	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	'730511	'730890	'999999	'999999	'999999	'999999	'730890	'730890	'999999	'890590
2	'999999	'890190	'730890	'730511	'890520	'890520	'721420	'841480	'730890	'840690
3	'730890	'721420	'854449	'848180	'721420	'730890	'999999	'999999	'300490	'300490
4	'841182	'999999	'870423	'730890	'730890	'721420	'854449	'841950	'848180	'843359
5	'848180	'730429	'721420	'730429	'848180	'730511	'730429	'730810	'870195	'730890
6	'730429	'940600	'880212	'721420	'730429	'880240	'300490	'271019	'843359	'730511
7	'870590	'252329	'841480	'860210	'850239	'854449	'843049	'300490	'842630	'721420
8	'843143	'870423	'730429	'854449	'854449	'730619	'848180	'848180	'843041	'843351
9	'841480	'854449	'730531	'870190	'870423	'870423	'853710	'841370	'843351	'730419
10	'870423	'890590	'730630	'870323	'870323	'730429	'853720	'721420	'170199	'170199

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019)

Tablo 8'da **Tablo 7**'de yer alan Türkmenistan'ın dünyadan en çok ithalat yaptığı 6'lı GTİP koda sahip ilk on ürünün açıklamaları görülmektedir.

Tablo 8. Tablo 7'de Yer Alan 6'lı GTİP Kodlu Ürünlerin Açıklamaları

6'lı GTİP Kodlu Ürün	Ürün Açıklaması
'170199	Kimyaca saf sakkaroz ve diğer şekerler
'252329	Çimento; portland; diğer
'271019	Diğer yağlar ve müstahzarlar
'300490	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan diğer ilaçlar
'721420	Köşeli çubuklar (çentik, yiv, oluk vb şekil bozuklukları olan)
'730419	Gaz/petrol boru hatlarında kullanılan diğer ince ve kalın boru
'730429	Gaz/petrol sondajında, mahfaza/üretiminde kullanılan diğer borular
'730511	Demir/çelikten uzunlamasına ark kaynağı yapılmış, gaz/petrol boru hatlarında kull. İnce-kalın borular, dış çapı>406.4mm
'730531	Demir/çelikten uzunlamasına kaynaklı diğer borular; dış çapı>406.4mm
'730619	Demir/çelikten gaz/petrol boru hatlarında kullanılan kaynaklı diğer borular
'730630	Demir veya alaşımsız çelikten kesiti daire şeklinde olan diğer borular
'730810	Demir/çelikten köprüler ve köprü aksamı
'730890	Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı
'840690	Buhar türbinlerinin aksam-parçaları
'841182	Diğer taşıtlar için diğer gaz türbinleri (gücü >5000kw)
'841370	Diğer santrifüjlü pompalar
'841480	Diğer amaçlar için kullanılan kompresör, vantilatör, aspiratör
'841950	Isı değiştiriciler (eşanjörler)
'842630	Seyyar dirençli vinçler
'843041	Kendinden hareketli delme/sondaj makineleri
'843049	Diğer delme/sondaj makineleri
'843143	Delme/sondaj makinelerinin aksam, parçaları
'843351	Kombine biçerdöverler
'843359	Diğer hasat makineleri
'848180	Diğer muslukçu eşyası
'850239	Diğer elektrojen grupları
'853710	Kontrol-dağıtım tabloları (gerilim=<1000 v.)
'853720	Kontrol-dağıtım tabloları (gerilim >1000 v.)
'854449	Diğer elektrik iletkenleri (gerilimi=<80 V. için)
'860210	Dizel elektrikli lokomotifler
'870195	Traktörler (8709 pozisyonuna giren traktörler hariç); motor gücü > 130 kW
'870323	Motorlu taşıt; kıvılcım ateşlemeli (1500cm3<silindir=<3000 cm3)
'870423	Dizel/yarı dizel motorlu taşıtlar (taşıma kapasitesi>20 ton)
'870590	Özel amaçlı diğer motorlu taşıtlar
'880212	Helikopter (boş haldeki ağırlıkları >2000 kg)
'880240	Uçak ve diğer hava taşıtları (boş ağırlık >15000 kg)
'890190	Yük ve hem insan hem de yük taşımaya mahsus diğer su taşıtları
'890520	Yüzer/dalabilen sondaj ve üretim platformları
'890590	Fener gemileri, yangın söndürme gemileri, yüzer vinç ve havuzlar
'999999	Gizli / Bilinmeyen Ürünler

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2019)

Tablo 9'da Türkmenistan'ın 2018 yılında dünyadan ithal ettiği 6'lı GTİP kodlu ürünlerin TİM tanımlamasına göre sektörel kırılımı görülmektedir. Dünyadan 2018 yılında 2,82 milyar dolarlık ürün ithal eden Türkmenistan, en çok ithalatı 487 milyon dolar ile "Kimyevi Maddeler ve Mamülleri" sektöründe yaparken ikinci en büyük ithalatı ise 452 milyon dolar ile "Makine ve Aksamları" sektöründe yapmıştır. Bu iki sektörü 2018 yılındaki 326 milyon dolarlık ithalat

ile “Çelik” sektörü izlemiştir. Türkmenistan 2018 yılında en az ithalatı ise yaklaşık 657 bin dolarlık ithalat ile “Zeytin ve Zeytinyağı” sektöründe gerçekleştirmiştir. “Kimyevi Maddeler ve Mamülleri” sektörünün Türkmenistan’ın toplam ithalatından aldığı pay %17,2 olurken “Makine ve Aksamları” sektörünün payı %16, “Çelik” sektörünün payı ise %11,6 olarak gerçekleşmiştir. En çok ithalat gerçekleştiren ilk 3 sektör toplam ithalatın yaklaşık %44,8’ini ilk 5 sektör ise toplam ithalatın %72,6’sını yapmaktadır. Daha önceki bölümlerde de görülen ithalatın ülke ve 6’lı GTİP kodlu ürünlerdeki yoğunlaşma sektörlerde de görülmektedir.

Tablo 9. Türkmenistan’ın Dünyadan Yaptığı İthalatın TİM Sektör Sınıflamasına Göre Dağılımı (2018, milyon $)

Türkiye Sıralama	Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı (Dünyadan ithalat)	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı (Türkiye'den ithalat)	Türkmenistan'ın dünyadan ithalatı	Sektörün Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalat içindeki payı (%)
1	1	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	626	425	486.753	17,2%
3	2	Makine ve Aksamları	366	299	452.253	16,0%
4	3	Çelik	174	125	326.362	11,6%
9	4	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	150	91	257.990	9,1%
2	5	Elektrik Elektronik	330	230	243.255	8,6%
8	6	Otomotiv Endüstrisi	136	93	139.537	4,9%
7	7	İklimlendirme Sanayii	91	89	135.567	4,8%
5	8	Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	206	140	104.437	3,7%
10	9	Yaş Meyve ve Sebze	47	20	92.062	3,3%
6	10	Demir ve Demir Dışı Metaller	196	157	82.681	2,9%
14	11	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	90	33	74.080	2,6%
17	12	Gemi ve Yat	15	8	71.245	2,5%
13	13	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	114	88	48.696	1,7%
20	14	Savunma ve Havacılık Sanayii	27	7	42.581	1,5%
11	15	Tekstil ve Hammaddeleri	228	166	31.007	1,1%
12	16	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	222	166	30.290	1,1%
19	17	Madencilik Ürünleri	57	40	27.936	1,0%
21	18	Meyve Sebze Mamulleri	66	41	23.618	0,8%
26	19	Tütün	3	0	21.472	0,8%
16	20	Süs Bitkileri ve Mamülleri	14	5	14.003	0,5%
15	21	Halı	17	15	12.640	0,4%
18	22	Deri ve Deri Mamulleri	47	40	9.950	0,4%
24	23	Mücevher	13	4	7.423	0,3%
25	24	Kuru Meyve ve Mamulleri	16	9	2.405	0,1%
22	25	Fındık ve Mamulleri	5	5	1.429	0,1%
23	26	Zeytin ve Zeytinyağı	5	5	657	0,0%
		Diğer Sanayi Ürünleri	20	14	4.511	0,2%
		TİM sektör sınıflaması dışı	45	1	77.761	2,8%
		Sektörler toplamı	3.326	2.316	2.822.601	100%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019) ve TİM

3.2.2. Türkmenistan’ın Türkiye İle Dış Ticareti

Bir önceki bölümde Türkmenistan’ın dünyadan ithalatı incelenmişti. Bu bölümde ise Türkmenistan’ın Türkiye’den yaptığı ithalat başka olmak üzere Türkmenistan’ın Türkiye ile

dış ticareti incelenecektir.

Tablo 10'da Türkmenistan'ın 2009-2018 yılları arasında Türkiye'den yaptığı ithalat ve bu ithalatın dünyadan yaptığı toplam ithalat içindeki payı görülmektedir. Türkmenistan Türkiye'den 2009 yılında 945,7 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirirken bu ithalatın dünyadan yaptığı toplam ithalat içindeki payı ise %16,6 olmuştur. Türkmenistan Türkiye'den 2018 yılında ise 467,2 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirirken bu ithalatın dünyadan yaptığı toplam ithalat içindeki payı ise %16,6 olmuştur. Türkmenistan Türkiye'den yaptığı ithalat 2018 yılında 2009 yılına göre yaklaşık %50 düşüş gösterirken Türkiye'den yapılan ithalatın dünyadan yaptığı toplam ithalat içindeki payı ise değişmemiştir. Türkmenistan Türkiye'den en fazla ithalatı 2014 yılında 2,2 milyar dolar olarak gerçekleştirirken Türkiye'den yapılan ithalatın dünyadan yaptığı toplam ithalat içindeki payı ise en fazla %27,9 olarak 2015 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Türkmenistan'ın Yıllara Göre Türkiye'den Yaptığı ithalat

Yıl	Türkiye'den İthalat (x1000 $)	Dünya'dan İthalat (x1000 $)	Türkiye'den Yapılan İthalatın Payı
2009	945.655	5.679.808	16,6%
2010	1.139.825	4.691.406	24,3%
2011	1.493.336	6.647.554	22,5%
2012	1.480.052	9.395.486	15,8%
2013	1.957.484	9.282.005	21,1%
2014	2.231.246	9.650.966	23,1%
2015	1.857.964	6.661.470	27,9%
2016	1.241.470	5.605.370	22,1%
2017	1.037.980	4.421.501	23,5%
2018	467.202	2.822.740	16,6%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019)

Tablo 11'de görüleceği üzere dünyada 2018 yılında 5.854 farklı 6'lı GTİP kodlu ürünün ithalatı gerçekleşirken bu ürünlerin ithalat tutarı yaklaşık 19,7 trilyon dolar olmuştur. İhracat kısmı incelendiğinde ise dünyada 2018 yılında 5.660 farklı 6'lı GTİP kodlu ürünün ihracatı gerçekleşirken bu ürünlerin ihracat tutarı yaklaşık 19,3 trilyon dolar olmuştur.

Türkiye 2018 yılında 4.729 farklı 6'lı GTİP kodlu ürünün ihracatını gerçekleştirirken bu ürünlerin ihracat tutarı yaklaşık 168 milyar dolar olmuş, dünya ihracatından da yaklaşık %0,9 pay almıştır. Türkiye 2018 yılında 4.788 farklı 6'lı GTİP kodlu ürünün ithalatını gerçekleştirirken bu ürünlerin ithalat tutarı yaklaşık 223 milyar dolar olmuş, dünya ithalatında da yaklaşık %1,1 pay almıştır.

Türkmenistan ise dünyadan 2018 yılında 3.327 farklı 6'lı GTİP kodlu ürünün ithalatını gerçekleştirirken bu ürünlerin ithalat tutarı yaklaşık 2,82 milyar dolar olmuş ve dünya ithalatından da yaklaşık %0,11 pay almıştır. Türkmenistan dünyaya 2018 yılında 613 farklı 6'lı

GTİP kodlu ürünün ihracatını gerçekleştirirken bu ürünlerin ihracat tutarı yaklaşık 10,5 milyar dolar olmuş ve dünya ihracatından da yaklaşık %0,05 pay almıştır. Türkmenistan dünya genelinde ithal edilen 5.854 ürünün %56,8'ine denk gelen 3.327 ürün ithal ederken dünya genelinde ihraç edilen 5.660 ürünün ise %10,8'ine denk gelen 614 ürün ihraç etmiştir. Bu da Türkmenistan'ın iyi bir ithalatçı ülke olmasına rağmen iyi bir ihracatçı ülke olmadığını bir başka ifade ile Türkmenistan'ın uluslararası piyasalarda satabileceği fazla ürünün olmadığını da göstermektedir. Türk ihracatçıları için sanayisinin tam gelişmediği yaptığı ihracattan belli olan Türkmenistan'ın hammadde, ara mamul, sermaye malları, nakliye ekipmanları ve bitmiş tüketici ürünleri için iyi bir pazar olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Türkmenistan, Türkiye ve Dünya Ticaretine Genel Bakış

Dış Ticaret Göstergesi	Ürün sayısı	Tutar (milyar $)
Dünyadaki Toplam İhracat	5.660	19.284,58
Dünyadaki Toplam İthalat	5.854	19.665,28
Türkmenistan'ın Dünyadan ithalatı	3.327	2,822
Türkiye'nin Dünyadan İthalatı	4.788	223,00
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatı	2.316	0,467
Türkiye'nin Türkmenistan'dan İthalatı	28	0,251
Türkmenistan'ın Dünyaya İhracatı	613	10,5
Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	4.729	167,97
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatının Toplam İthalatı İçindeki Payı (%)	69,6%	16,6%
Türkmenistan'ın İthalatının Dünyadaki Toplam İthalat İçindeki Payı (%)	56,83%	0,01%
Türkiye'nin Türkmenistan'dan İthalatının Toplam İthalatı İçindeki Payı (%)	0,58%	0,11%

Kaynak: (Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC), 2020)

Tablo 12'de 2018 yılında Türkmenistan'ın Türkiye'den en fazla ithalat yaptığı ilk 10 ürün ve bu ürünlerin Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı toplam ithalat içindeki payları görülmektedir. Türkmenistan'ın Türkiye'den 2018 yılında ilk 10 üründe yaptığı ithalat yaklaşık 82 milyon dolar olurken ilk 10 ürünün ithalatı Türkiye'den yapılan toplam ithalatının %17,55'ini oluşturmaktadır. Bu da ihracatçılarımızın Türkmenistan'a yapılan ihraç ürünlerde yoğunlaşma yaşadıklarını ve ihraç ürünlerini yeterince çeşitlendiremediklerini göstermektedir. Türkmenistan'ın 2018 yılında Türkiye'den en çok ithalatı 22,5 milyon dolar ile 730890 "Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı" GTİP kodlu üründe yaparken bu ürünün toplam ithalat içindeki payı %4,82 olmuştur. Bu ürünü 10,4 milyon dolarlık ithalat ve %2,24'ük pay ile 854449 "Diğer elektrik iletkenleri (gerilimi=<80 V. için)" GTİP kodlu ürün ile 10,3 milyon dolarlık ithalat ve %2,2'lik pay ile 940690 "Prefabrik yapıIar (ahşap olanlar hariç)" GTİP kodlu ürünün izlediği görülmektedir.

Tablo 12. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünler (2018)

6'lı GTİP Kodu	Ürün Açıklaması	İthalat (x1000 $)	%
'730890	Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı	22.496	4,82%
'854449	Diğer elektrik iletkenleri (gerilimi=<80 V. için)	10.442	2,24%
'940690	Prefabrik yapıIar (ahşap olanlar hariç)	10.290	2,20%
'853710	Kontrol-dağıtım tabloları (gerilim=<1000 v.)	7.752	1,66%
'850710	Kurşun asitli akümülatörler-pistonlu motorlar için	7.640	1,64%
'271019	Diğer yağlar ve müstahzarlar	5.212	1,12%
'843780	Hububat; baklagilin öğütülmesi, işlenmesi için makine; cihazlar	5.209	1,11%
'732690	Demir/çelikten diğer eşya	4.410	0,94%
'380891	Haşarat öldürücüler	4.292	0,92%
'080810	Elma (taze)	4.228	0,90%
Diğer Ürünler		385.234	82,46%
Toplam İthalat		467.202	100,0%

Kaynak: (Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC), 2020)

Tablo 13'de 2009-2018 döneminde Türkmenistan'ın Türkiye'den en fazla ithalatını yaptığı ilk 10 6'lı GTİP kodlu ürün görülmektedir. 2009-2018 dönemi boyunca 32 farklı ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den en çok ithal ettiği ilk on ürün sıralamasına girdiği görülmektedir. Tabloda 730890 GTİP kodlu ürünün her yıl ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 854449 GTİP kodlu ürün ise 10 yılın 8'inde Türkmenistan'ın Türkiye'den en çok ithalatını yaptığı 2. ürün olmuştur. Türkmenistan'ın Türkiye'den en çok ithalatını yaptığı ürün 2016 yılında 870421 kodlu ürün, 2017 yılında 281830 kodlu ürün ve 2018 yılında 841290 kodlu ürün olmuştur. Türkmenistan'ın 2009-2018 Döneminde Türkiye'den En Çok İthalatını Yaptığı İlk 10 Ürün listesinde 730890, 858710 ve 854449 GTİP kodlu ürün 10 yıl da listede yer alırken, 721420 kodlu ürün 8 yıl, 732690 GTİP Kodlu ürün ise 7 yıl sıralamada yer almıştır.

Tablo 13. Türkmenistan'ın 2009-2018 Döneminde Türkiye'den En Çok İthalatını Yaptığı İlk 10 Ürün (6'lı GTİP Kod)

Sıra	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	'730890	'730890	'730890	'721420	'730890	'730890	'730890	'730890	'730890	'730890
2	'850423	'721420	'854449	'730890	'854449	'854449	'854449	'854449	'854449	'854449
3	'854449	'854449	'721420	'854449	'710812	'391721	'853720	'721420	'853710	'940690
4	'721420	'730810	'761090	'732690	'721420	'853710	'854460	'761090	'999999	'853710
5	'761090	'853710	'853710	'730820	'853710	'853720	'940360	'730619	'721420	'850710
6	'853710	'730840	'761410	'570242	'853720	'999999	'853710	'853710	'732690	'271019
7	'732690	'940600	'730840	'761090	'850423	'940360	'761090	'732690	'961900	'843780
8	'853720	'732690	'940600	'853710	'999999	'850423	'870422	'760429	'761090	'732690
9	'730840	'271019	'940360	'391721	'852610	'721420	'732690	'999999	'853720	'380891
10	'854460	'570242	'391721	'852872	'940360	'730840	'850213	'940360	'760429	'080810

Kaynak: (Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC), 2020)

Tablo 14'da **Tablo 13**'de yer alan Türkmenistan'ın Türkiye'den en çok ithalatını yaptığı 6'lı GTİP koda sahip ilk on ürünün açıklamaları görülmektedir.

Tablo 14. Tablo 13'de yer alan 6'lı GTİP kodlu ürünlerin açıklamaları

6'lı GTİP Kodlu Ürün	Ürün Açıklaması
'080810	Elma (taze)
'271019	Diğer yağlar ve müstahzarlar
'380891	Haşarat öldürücüler
'391721	Tüpler, borular, hortumlar (sert) etilen polimerlerinden
'570242	Halılar ve diğer yer kaplamaları; sent. / suni dokumaya elverişli maddelerden, hav yapısında, hazır eşya halinde olan
'710812	Altın (diğer işlenmemiş şekillerde olanlar, para yerine kullanılmayan)
'721420	Köşeli çubuklar (çentik, yiv, oluk vb şekil bozuklukları olan)
'730619	Demir/çelikten gaz/petrol boru hatlarında kullanılan kaynaklı diğer borular
'730810	Demir/çelikten köprüler ve köprü aksamı
'730820	Demir/çelikten kuleler ve pilonlar
'730840	Demir/çelik iskeleler, payandalar-tertibat
'730890	Demir/çelikten diğer inşaat-aksamı
'732690	Demir/çelikten diğer eşya
'760429	Aluminyum alaşımlarından diğer çubuk ve profiller
'761090	Aluminyumdan diğer inşaat ve aksamı-köprü, kule, pilon, çatı, saç, boru vb.
'761410	Aluminyum tellerden halatlar, örme halatlar vb. (çelik gözlü olanlar)
'843780	Hububat; baklagilin öğütülmesi, işlenmesi için makine; cihazlar
'850213	Dizel/yarı dizel motorlu elektrojen grupları; güç>375kVA
'850423	Sıvı dielektrik transformatörleri;gücü>10000 kVA
'850710	Kurşun asitli akümülatörler-pistonlu motorlar için
'852610	Radar cihazları
'852872	Televizyon; diğerleri, renkli olanlar
'853710	Kontrol-dağıtım tabloları (gerilim=<1000 v.)
'853720	Kontrol-dağıtım tabloları (gerilim >1000 v.)
'854449	Diğer elektrik iletkenleri (gerilimi=<80 V. için)
'854460	Diğer elektrik iletkenleri (1000 voltun üstünde devreler için)
'870422	Dizel/yarı dizel motorlu taşıtlar (5ton<taşıma kapasitesi<20 ton)
'940360	Diğer ahşap mobilyalar
'940690	Prefabrik yapılar (ahşap olanlar hariç)
'961900	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya
'999999	Bilinmeyen / Gizli Ürünler

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2019)

Tablo 15'te Türkmenistan'ın Türkiye'den ithal ettiği ürünlerin TİM tanımlamasına göre sektörel kırılımı görülmektedir. "Kimyevi Maddeler ve Mamülleri" sektörü Türkmenistan'ın hem dünyadan hem Türkiye'den en çok ithalat gerçekleştirdiği sektör olmuştur. Türkmenistan, 2018 yılında "Kimyevi Maddeler ve Mamülleri" sektöründe dünyadan 487 milyon dolarlık ithalat yaparken Türkiye'den ise 96 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Türkmenistan Türkiye'den en çok ikinci ithalatı ise 54 milyon dolar ile "Elektrik-Elektronik" sektöründe gerçekleştirmiştir. Bu iki sektörü 53 milyon dolarlık ithalat ile "Makine ve Aksamları" sektörü izlemektedir.

Türkmenistan'ın dünyadan en çok ithalatını gerçekleştirdiği sektörler ile Türkiye'den en çok ithalatını yaptığı sektörler sınıflandırıldığında 10 sektörde; Makine ve Aksamları, Çelik, Yaş Meyve ve Sebze, Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri, Madencilik Ürünleri, Mücevher, Kuru Meyve ve Mamulleri, İklimlendirme Sanayii, Kimyevi Maddeler ve Mamulleri ve Otomotiv Endüstrisi sektörlerinde Türkmenistan'ın dünyadan en çok ithalat yaptığı ürünlerin sektörel sıralaması Türk ihracatçılarından ithalatını gerçekleştirdiği sektörlerin sıralaması ile örtüştüğü görülmektedir.

Yapılan analizde "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörünün Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalat sıralamasında 4. sırada olmasına karşılık Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamada ise 9. sırada yer aldığı, "Su Ürünleri ve Hayvansal Mamüller" sektörünün Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalat sıralamasında 11. sırada olmasına karşılık Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamada ise 14. sırada yer aldığı, "Savunma ve Havacılık Sanayi" sektörünün Türkmenistan'în dünyadan yaptığı ithalat sıralamasında 14. sırada olmasına karşılık Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamada ise 20. sırada yer aldığı görülmektedir.

İhracatçılarımızın Türkmenistan'ın ithalatında yer alan bu sektörlerde Türkmenistan pazarlarından %0,1-82,5 aralığında pay aldığı, toplamda Türkmenistan'ın dünyadan 2,82 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirdiği sektörlerde 467 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirdiği tespit edilmiştir

Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatının dünyadan gerçekleştirdiği ithalat içindeki payı incelendiğinde dünyadan 657 bin dolarlık ithalatın yapıldığı "Zeytin ve Zeytin Yağı" sektöründe Türkiye'den yapılan ithalatta %82,5 ile en yüksek paya sahip olan sektör olduğu görülmektedir. Sektörler arasında Türkmenistan'ın dünyadan gerçekleştirdiği ithalatta %40,8'lük paya sahip "Tekstil ve Hammaddeleri" sektörünün performansı dikkat çekicidir.

Türk ihracatçıları için Türkmenistan pazarında göreceli daha fazla paya sahip olunan bu sektörlerde pazar paylarını genişletmeleri daha kolay görülmektedir. Sektörler arasında Türkmenistan'ın dünyadan gerçekleştirdiği ithalat içinde en az paya "Savunma ve Havacılık Sanayi" "Gemi ve Yat" ile "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamülleri" sektörlerinin sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 15. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünlerin Sektörel Dağılımı (2018, 1.000 $)

TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı (Dünyadan ithalat)	Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatı	Türkmenistan'ın dünyadan ithalatı	Türkiye Sıralama	Dünya Sıralama	Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatının dünyadan yaptığı ithalat içindeki payı (%)
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	626	95.841	486.753	1	1	19,7%
Makine ve Aksamları	366	52.940	452.253	3	2	11,7%
Çelik	174	50.908	326.362	4	3	15,6%
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	150	16.301	257.990	9	4	6,3%
Elektrik Elektronik	330	53.870	243.255	2	5	22,1%
Otomotiv Endüstrisi	136	22.830	139.537	8	6	16,4%
İklimlendirme Sanayii	91	25.287	135.567	7	7	18,7%
Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	206	38.160	104.437	5	8	36,5%
Yaş Meyve ve Sebze	47	12.969	92.062	10	9	14,1%
Demir ve Demir Dışı Metaller	196	37.372	82.681	6	10	45,2%
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	90	4.811	74.080	14	11	6,5%
Gemi ve Yat	15	3.051	71.245	17	12	4,3%
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	114	8.386	48.696	13	13	17,2%
Savunma ve Havacılık Sanayii	27	1.324	42.581	20	14	3,1%
Tekstil ve Hammaddeleri	228	12.649	31.007	11	15	40,8%
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	222	10.241	30.290	12	16	33,8%
Madencilik Ürünleri	57	2.200	27.936	19	17	7,9%
Meyve Sebze Mamulleri	66	1.299	23.618	21	18	5,5%
Tütün	3	0	21.472	26	19	0,0%
Süs Bitkileri ve Mamulleri	14	3.977	14.003	16	20	28,4%
Halı	17	4.442	12.640	15	21	35,1%
Deri ve Deri Mamulleri	47	2.982	9.950	18	22	30,0%
Mücevher	13	524	7.423	24	23	7,1%
Kuru Meyve ve Mamulleri	16	329	2.405	25	24	13,7%
Fındık ve Mamulleri	5	765	1.429	22	25	53,5%
Zeytin ve Zeytinyağı	5	542	657	23	26	82,5%
Diğer Sanayi Ürünleri	20	3.126	4.511			69,3%
TİM sektör sınıflaması dışı	45	79	77.761			0,1%
Sektörler toplamı	3.326	467.205	2.822.601			16,6%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2019) ve TİM

Tablo 16'da 2000-2019 yılları arasında yıllara göre Türkmenistan'a ihracat yapan firma sayısı, bu firmalar içinde kaç tanesinin Türkmenistan'a ilk kez ihracat gerçekleştirdikleri, ihracat miktarları ile firma başına düşen ihracat miktarları görülmektedir. Firma başına düşen ihracat incelendiğinde ise genel ortalama firma başına 292 bin dolar olurken bu ülkeye ilk kez ihracat yapan 702 firma başına ise 144 bin dolar olmuştur. Bu da bu pazara ihracatta sürekliliği olan firmaların ortalamada daha çok ihracat yaptığını göstermektedir. Türkmenistan'a 2019 yılında 2.366 firma ihracat gerçekleştirirken bunların 702 tanesi bu ülkeye ilk kez ihracat yapmıştır. Türkmenistan'a toplam ihracat yapan firma sayısı ve ihracat rakamları 2000 yılına göre 2019 yılında artış gösterirken son yıllarda bu ülkeye ilk kez ihracat yapan firmaların sayısı azalmasına rağmen bu firmaların ihracat yapan firmalara oranı yüksektir, bu durum

Türkmenistan pazarına ihracat yapan firmalarımızın pazarda kalıcılık sağlayamadıklarını göstermektedir.

Tablo 16. 2000-2019 Yıllarında Türkmenistan'a İlk Kez İhracat Yapan Firmalar

Yıllar	Türkmenistan'a İlk Kez İhracat Yapan Firma Sayısı	Türkmenistan'a İlk Kez İhracat Yapan Firmaların Gerçekleştirdiği İhracat ($)	Türkmenistan'a İlk Kez İhracat Yapan Firma Başına Düşen İhracat ($)	Türkmenistan'a İhracat Yapan Toplam Firma Sayısı	Türkmenistan'ın Türkiye'den Yaptığı İthalat	Türkmenistan'a İhracat Yapan Firma Başına Düşen İhracat ($)
2000	468	115.002.114	245.731	468	115.002.114	245.731
2001	269	29.722.796	110.494	486	105.563.402	217.209
2002	310	15.731.296	50.746	582	109.189.795	187.611
2003	303	29.860.143	98.548	656	175.531.741	267.579
2004	310	38.637.286	124.636	713	212.499.717	298.036
2005	297	17.475.802	58.841	745	180.462.872	242.232
2006	330	61.737.779	187.084	815	289.225.004	354.877
2007	317	52.027.787	164.126	889	343.671.482	386.582
2008	571	131.675.314	230.605	1.245	675.703.610	542.734
2009	921	148.348.380	161.073	1.868	969.336.064	518.917
2010	808	164.828.435	203.996	2.085	1.153.458.215	553.217
2011	877	148.216.289	169.004	2.243	1.503.589.600	670.348
2012	1.023	157.667.657	154.123	2.735	1.484.799.228	542.888
2013	1.219	218.932.096	179.600	3.224	1.892.322.170	586.949
2014	1.232	235.984.386	191.546	3.588	2.230.199.202	621.572
2015	1.064	135.606.851	127.450	3.416	1.854.485.810	542.882
2016	910	128.400.393	141.099	3.036	1.237.203.219	407.511
2017	858	142.844.733	166.486	2.838	1.034.893.618	364.656
2018	631	46.861.668	74.266	2.269	462.891.689	204.007
2019	702	101.026.543	143.912	2.366	690454222,7	291.823

Kaynak: TİM

Tablo 17'de 2000-2019 dönemini kapsayan 20 yıl boyunca Türkmenistan'a ihracat yapan firmaların kaç yıl ihracat yaptıkları görülmektedir. 20 yılın tamamında 23 firma ihracat gerçekleştirirken bu firmaların ihracat toplamı 20 yıl boyunca 3 milyar dolar olmuştur. On dokuz yıl boyunca 15 firma 226 milyon dolar ihracat yaparken on sekiz yıl boyunca 15 firma toplamda 235 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Sürekli ihracat yapan firmaların ortalama ihracatı 120 milyon dolar olurken, on dokuz yıl ihracat gerçekleştiren firmaların ortalaması 15,1 milyon dolar, on sekiz yıl ihracat gerçekleştiren firmaların ortalaması 15,7 milyon dolar, on yedi yıl ihracat gerçekleştiren firmaların ortalaması 12,2 milyon dolar, on altı yıl ihracat gerçekleştiren firmaların ortalaması ise 19,5 milyon dolar olmuştur. Bu ülkeye ihracat yapılan yıl sayısı arttıkça firma başına ihracatın da arttığı görülmektedir.

Tablo 17. 2000-2019 Döneminde Türkmenistan'a İhracat Yapan Firmaların Kaç Yıl İhracat Yaptıklarını Gösterir Liste

İhracat Yapılan Yıl Sayısı	İhracat Yapan Firma Sayısı	Türkmenistan'a Yapılan İhracat ($)	Firma Başına Düşen İhracat ($)
20	23	2.983.507.304	129.717.709
19	15	226.339.815	15.089.321
18	15	234.733.185	15.648.879
17	16	194.411.053	12.150.691
16	29	564.151.493	19.453.500
15	33	415.034.595	12.576.806
14	38	763.330.636	20.087.648
13	49	711.592.028	14.522.286
12	77	621.954.278	8.077.328
11	105	1.126.121.828	10.724.970
10	120	854.276.170	7.118.968
9	151	750.141.399	4.967.824
8	242	1.404.516.708	5.803.788
7	311	763.822.307	2.456.020
6	386	858.812.687	2.224.903
5	596	990.888.408	1.662.564
4	819	906.910.049	1.107.338
3	1.297	890.989.031	686.961
2	2.540	844.905.051	332.640
1	6.558	614.044.750	93.633

Kaynak: TİM

TradeMap verilerine göre, Türk ihracatçılarının dünyaya ihraç ettiği ancak Türkmenistan pazarına hiç giremediği 950 6'lı GTİP kodlu ürün mevcuttur.

Tablo 18'da Türkmenistan'ın Türkiye'den ithal etmediği fakat Türkiye'nin dünyaya ihraç ettiği bu 950 ürünün TİM sektörel sınıflamasına göre dağılımı görülmektedir. Türkmenistan pazarında hiç yer alınamayan bu ürünler incelendiğinde Türkmenistan en çok 58 adet 6'lı GTİP ürünün yer aldığı "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektöründe dünyadan 77 milyon dolarlık ithalat yaparken Türkiye'den ise hiç alım yapmamıştır. İkinci sırada dünyadan 66,6 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı 49 ürünün yer aldığı "Çelik" sektörü yer alırken bu iki sektörü 48,6 milyon dolarlık ithalat ile 27 ürünün yer aldığı "Yaş Meyve ve Sebze" sektörünün izlediği görülmektedir.

Tablo 18. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Etmediği Türkiye'nin Dünyaya İhraç Ettiği 950 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018, milyon $)

Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı (Dünyadan ithalat)	Türkmenistan'ın dünyadan ithalatı	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı
1	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	58	77.016	1.438.978	196.101.447
2	Çelik	49	66.593	1.692.085	114.583.422
3	Yaş Meyve ve Sebze	27	48.586	722.816	65.254.194
4	Makine ve Aksamları	67	44.074	254.437	98.909.119
5	Savunma ve Havacılık Sanayii	20	38.388	1.279.340	192.171.917
6	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	192	36.653	552.663	502.820.242
7	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	55	24.910	383.363	103.759.306
8	Tütün	3	21.472	583.534	31.349.765
9	Elektrik Elektronik	99	19.268	308.727	307.645.326
10	Otomotiv Endüstrisi	43	17.831	5.722.656	229.135.402
11	Madencilik Ürünleri	16	15.197	398.044	87.084.871
12	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	64	14.690	268.305	128.799.938
13	Meyve Sebze Mamulleri	25	13.822	104.953	73.478.984
14	Tekstil ve Hammaddeleri	61	7.321	823.184	29.631.710
15	Süs Bitkileri ve Mam.	9	4.982	43.724	11.076.773
16	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	56	1.794	1.665.651	94.528.091
17	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	26	1.441	295.809	44.581.637
18	Demir ve Demir Dışı Metaller	37	1.213	659.637	72.633.950
19	Mücevher	9	889	2.689.405	234.605.218
20	Gemi ve Yat	7	843	137.492	26.530.744
21	Kuru Meyve ve Mamulleri	7	501	123.113	10.697.578
22	İklimlendirme Sanayii	2	119	9.018	1.034.494
23	Deri ve Deri Mamulleri	7	39	68.364	9.201.774
24	Halı	2	2	9.740	638.641
	Diğer Sanayi Ürünleri	6	106	2.109	25.559.045
	TİM sektör sınıflaması dışı	3	3.906	3.549	3.376.047
	Genel Toplam	950	461.656	20.240.696	2.695.189.635

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020) ve TİM

4. Türkmenistan ile Türkiye Arasındaki Ticaretin 2018 "TradeMap" Verileri ile RCA Analizi

4.1. Çalışmanın Metodolojisi

Orta Asya ülkelerinden biri olan Türkmenistan, merkezi Tahran olan asıl amacı ise üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi olan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı örgütüne Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Türkiye, Özbekistan ve Tacikistan ile birlikte üyedir.

Altı milyona yakın nüfusa; 2018 yılında 40,8 milyar dolarlık GSYH'ye sahip olan ve 2,8 milyar dolarlık ithalat ile 10,5[2] milyar dolarlık ihracat gerçekleştiren Türkmenistan, Türk ihracatçıları için önemli bir hedef pazar konumundadır. Söz konusu pazara ihracat yapmak isteyen firmaların Türkiye'den yaptığı ithalatın daha da geliştirilmesi mümkün olan bu pazara yönelik etkili stratejiler geliştirmesine ihtiyaç vardır.

Söz konusu pazardan daha fazla pay alabilmek adına Türkiye'nin izleyebileceği makro stratejilerin belirlenmesinde gerek Türkiye'nin ihracatından hareketle rekabet üstünlüğüne sahip olduğumuz ürünlerde bir başka ifade ile arz yönünün kuvvetli olduğu ürünlerde Türkmenistan pazarındaki konumumuz gerekse Türkmenistan'ın ithalatından hareketle Türkmenistan'ın yoğun bir şekilde ithalatını yaptığı ürünlerin bir başka ifade ile talep yönünün kuvvetli olduğu ürünlerin tespit edilmesi böylece arz-talep ile Türkmenistan pazarına satılabilecek rekabet üstünlüğüne sahip olunan hedef ürünlerin tespiti için kullanılacak yöntemler olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ve Türkmenistan pazarına ihraç edilebilecek ürünlerin tespitinin analizidir.

Çalışmada dünyada ihracata konu olan 5.660 ürün içinde Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü olan (Revealed Comparative Advantage "RCA"/ Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler değeri 1 ve üzerinde olan) ürünler tespit edilmiştir. Tespit edilen ürünler için Türkmenistan'ın küresel ticareti ve bu ticaret içinde Türkiye'nin payı analiz edilmiştir. Bu yöntemde Türkiye'nin küresel piyasalarda rekabet üstünlüğü olan ürünlerin arzından yola çıkılarak bu ürünlerin Türkmenistan'ın talep kısmı ile birlikte incelenmesi amaçlanmıştır.
Bir ülkenin ihraç ettiği ürünlerde rekabet avantajına sahip olduğu ürünün tespit edilmesine yönelik çeşitli yöntemler vardır. Bu tür ürünlerin tespit edilip o ürün üzerinde uzmanlaşmaya gidilmesi uluslararası piyasalarda ülkeye rekabet açısından avantaj getirecektir. Dezavantajlı

[2] Bu ihracatın 9,6 milyar dolarlık büyük kısmını "Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral.." ihracatı oluşturmaktadır.

bir ürünün üretiminde ve ticaretinde ısrar etmek yurt içi kaynakların amacına uygun ve verimli dağılmamasına neden olacaktır.

Adam Smith'in mutlak üstünlük ve David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlük yaklaşımları bu alan üzerinde tüm otoriterlerce kabul edilmiş en bilinen yöntemlerdir. Daha sonraki yıllarda ise Béla Balassa (1965, Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage) "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük" (revealed comparative advantage-RCA) kavramını ortaya atarak ülke ekonomilerinin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin belirlenmesine yardımcı olan bir endeks geliştirmiştir. Bugün Dünya Bankası, UNCTAD, DTÖ, ITC (Intracen / TradeMap) gibi birçok kurum, ülkelerin dış ticarette rekabet güçlerini analiz eden çalışmalarda halen RCA endeks analizlerine başvurmakta, küresel anlamda RCA hesaplama sonuçlarını kendi internet sitesi üzerinden yayınlamaktadır.

"Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (RCA)" endeksine göre, eğer bir ülkede herhangi bir yıl içinde, ilgili ürünün ihracatının, ülkenin toplam ihracatı içindeki payı dünya ortalamasına göre yüksek ise (aynı ürünün toplam dünya ihracatı içindeki payına oranı birim değerden büyükse), o üründe ilgili ülke karşılaştırmalı üstünlüğe (RCA) sahiptir. Aynı ürünün toplam dünya ihracatı içindeki payına oranı birim değerden düşük ise ülke o üründe dünya piyasasında dezavantajlı durumdadır (Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization, WTO), 2012).

$$RCA^{i}_{k} = (X^{i}_{k} / X^{i}) / (X_{k} / X) \; ; \; i = \text{ülke, k: ürün}$$

X^{i}_{k} : i ülkesinin k ürünü için yıl içindeki toplam ihracatı

X^{i} : i ülkesinin yıl içindeki toplam ihracatı (bütün ürünlerin toplam ihracatı)

X_{k} : k ürünü için yıl içindeki dünya toplam ihracatı

X : yıl içindeki dünya toplam ihracatı (bütün ürünlerin toplam ihracatı)

Yukarıdaki formül ile elde edilen RCA değerleri 1 ve 1'den büyük ise ülke o ürünün ihracatında avantajlıdır, küçük ise dezavantajlıdır.

Çalışmada Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Birleşmiş Milletlerin (UNCTAD) ortak ajansı olan Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)'nin uluslararası ticareti ürün ve ülke kırılımında gösteren web sitesi "TradeMap"ten alınmış verilerle analizler yapılmıştır.

Dünya Bankası tarafından, insanların ticaret ve tarifeler hakkındaki bilgilere rahatça erişmeleri için Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ile işbirliği içinde; Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC), Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UNSD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası kuruluşlarla da istişare içinde olarak; Dünya Entegre

Ticaret Çözümünü (WITS) geliştirilmiştir (Dünya Bankası (The World Bank), 2020). Dünya Bankası'nın da uluslararası ticaret ile ilgili analizlerde ITC'nin veri sitesi olan "TradeMap"den faydalandığı görülmektedir.

"TradeMap", dünyanın en büyük ticaret veri tabanına çevrimiçi erişim sağlamanın yanı sıra ülkelerin ihracat performansı, uluslararası talep, alternatif pazarlar ve hem ürün hem de ülke açısından rakiplerin rolü hakkında göstergeler sunmaktadır.

"TradeMap" web tabanlı bir etkileşimli ortamda çalışır ve 220'den fazla ülke ve bölgede ve 2'li, 4'lü ve 6'lı GTİP (Armonize Sistem) kodu ile tanımlanan yaklaşık 5.300 ürünün ticari akışlarını (değerler, miktarlar, eğilimler, pazar payı ve hem birim hem de grafik formatında) kapsar. Ticari veriler ayrıca, 150'den fazla ülke için tarife seviyesinde ve 100'den fazla ülke için de aylık veya üç aylık olarak mevcuttur.

Yıllık veriler, Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü tarafından tutulan dünyanın en büyük ticari veri tabanı olan COMTRADE'e dayanmaktadır ve aylık veya üç aylık veriler ITC tarafından ulusal gümrük ofislerinden veya bölgesel kuruluşlardan toplanmaktadır. Piyasaya erişim verileri doğrudan Piyasaya Erişim Haritası (Market Access Map) uygulamasından alınır (International Trade Centre, MacMap, 2020).

Dünyada ihracata konu olan ürün sayısının 5.660, Türkiye'nin dünya ticaretine konu olan bu ürünler arasında 4.129 ürünü ihraç ettiği, 931 ürünü hiç ihraç edemediği, Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerin RCA değerleri 1 ve üzerinde olan ürün sayısının ise 1.519 olduğu görülmektedir. Türk ihraç ürünleri sayısının 2001 yılında 4.297, bu ürünler arasında uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olunan ürün sayısının ise 1.148 olduğu düşünülürse yıllar içerisinde Türk ihracatçılarının gösterdiği performans dikkat çekicidir. Çalışmada Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu bu ürünlerde Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalat analiz edilmiştir.

4.2. RCA Analizi İle Elde Edilen Bulgular

Türkmenistan 2001 yılında 64 ülkeden ithalat yaparken 2018 yılında ise dünyadan 81 farklı ülkeden ithalat yapmıştır. Türkmenistan, yine 2018 yılında dünyadan 3.326 farklı 6'lı GTİP kodlu ürün ithal ederken 2001 yılında 71 farklı ülkeye 2018 yılında ise 87 farklı ülkeye ihracat yapmıştır. Türkmenistan yine 2018 yılında 613 GTİP kodlu ürünü ise ihraç ettiği görülmektedir. Türkiye ise dünyanın 214 ülkesine 4.729 GTİP kodlu ürün ihraç ederken 4.788 GTİP kodlu ürünü de ithal ettiği görülmektedir. Bu da Türkmenistan'ın küresel tedarik zincirinde hem dünyaya yaptığı ihracatta hem de dünyadan yaptığı ithalatta Türkiye'den daha az yer aldığını

göstermektedir. Ayrıca Türkmenistan'ın aynı yıl içerisinde Türkiye'den 2.316 GTİP kodlu ürün ithal ettiği de görülmektedir.

Türkmenistan'ın dünyadan ithal ettiği 3.326 ürün içinde Türkiye'nin dünyaya hiç satmadığı 60 ürün olduğu görülürken Türkiye'nin dünyaya ihraç ettiği 4.729 ürün içinde ise Türkiye'nin Türkmenistan'a satmadığı ancak diğer ülkelere 14,6 milyar dolarlık ihraç ettiği 1.463 ürünün olduğu görülmektedir. Bu ürünleri Türkmenistan'ın dünyadan hiç ithal etmediği görülmektedir. Sonuç olarak Türkiye ile Türkmenistan'ın ortak ticaretlerine konu olabilecek toplamda 3.266 ürünün mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu da bize bu ülkeye satılabilecek 3.326 üründen sadece 2.316 tanesini satan Türk ihracatçılarının Türkmenistan ile Türkiye arasında mevcut olan ticareti daha da artırmalarının mümkün olabileceğini göstermektedir. Dünyadan 3.326 Türkiye'den ise 2.316 ürün alan Türkmenistan pazarına Türk ihracatçılarının dünyaya sattığı ancak Türkmenistan pazarına daha hiç satamadığı 950 adet 6'lı GTİP kodlu ürünün olduğu açıkça görülmektedir.

Türkmenistan'ın 2018 yılında dünyadan tedarik ettiği 3.326 üründe toplam ithalatı 2,82 milyar dolar olurken Türkiye'den ise 2.316 üründe 467 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalat dünyadan yaptığı toplam ithalatın içinde %16,6 pay alırken bu ticaretin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı ise %0,3 olmuştur. Türkmenistan, Türkiye ile aralarındaki ticaret konu olan bu 2.316 üründe dünyadan toplam 2,3 milyar dolarlık ithalat yaparken bu ithalatın ülkenin toplam ithalatı içindeki payı ise %82 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ise Türkmenistan ile aralarındaki ticaret konu olan 2.316 üründe dünyaya toplam 133,1 milyar dolarlık ihracat yaparken bu ihracatın ülkenin toplam ihracatı (168 milyar dolar) içindeki payı ise %79,2 olarak gerçekleşmiştir. Açıkça görülmektedir ki iki ülke arasında ticaret konu olan 2.316 ürün Türkmenistan dış ticaretinde biraz daha fazla olmak üzere iki ülkenin küresel ticaretinde de önemli rol oynamaktadır, bir başka ifade ile iki ülke arasında ticaret konu olan 2.316 ürün hem Türkiye'nin dünyaya ihracatının hem de Türkmenistan'ın dünyadan ithalatının neredeyse beşte dördünü oluşturmaktadır. Tespit edilen bu ürünlerde dünya genelinde bütün ülkelerin toplamda yaklaşık 13,1 trilyon dolarlık ihracat yaptığı görülürken bu ürünlerdeki ticaretin toplam küresel ticaret içindeki payı ise %68 olmuştur. Bu da göstermektedir ki iki ülke arasında ticarete konu olan 2.316 ürün küresel ticarette Türkmenistan ve Türkiye'nin dış ticaretinden daha az olsa da olukça önemli bir rol oynamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkmenistan dünyadan 3.326 Türkiye'den ise 2.316 ürün tedarik etmektedir. Türk ihracatçılarının Türkmenistan pazarına daha hiç satamadığı Türkmenistan ithalatçıların da Türkiye yerine başka ülkelerden tedarik ettiği toplamda 1.010 farklı 6'lı GTİP

kodlu ürünün (bunların 60 tanesini Türkiye ihraç etmemekte, bu ülkeye daha satılabilecek 950 ürün olduğu görülmektedir) olduğu açıkça görülmektedir. Türkmenistan'ın dünyadan ithal ettiği Türkiye'den ise ithal etmediği 1.010 üründe 2018 yılında dünyadan toplam 520 milyon dolarlık Türkiye'den alabileceği fakat almadığı 950 üründe ise 462 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Türkiye ise Türkmenistan ile aralarındaki ticarete konu olabilecek bu 950 üründe (60 ürünü Türkiye dünyaya ihraç etmemektedir) dünyaya toplam 20,2 milyar dolarlık ihracat yaparken bu ihracatın ülkenin toplam ihracatı (168 milyar dolar) içindeki payı ise %12 olarak gerçekleşmiştir. Tespit edilen 950 üründe Türkmenistan'ın dünyadan ithalatı ise 462 milyon dolar olurken bu ithalatın ülkenin toplam ithalatı içindeki payı ise %16 olarak gerçekleşmiştir (**Tablo 20**).

Açıkça görülmektedir ki iki ülke arasında ticaret konu olmayan 2.316 ürün Türkmenistan dış ticaretinde daha fazla olmak üzere iki ülkenin küresel ticaretinde de önemli rol oynamaktadır. Türk ihracatçılarının bu ürünleri Türkmenistan pazarına satabilecekleri bir başka ifade ile Türk ihracatçıları için Türkmenistan pazarında da çok kat edilecek yolun olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 19. Türkmenistan'ın Dünyadan Yaptığı İthalatın ve Türkiye'den Yaptığı 2.316 Ürünün İthalatının Dünyadan Yaptığı İthalat İçindeki Payın Aralığına Göre Kırılımı (milyar $)

Türkmenistan'ın İthalatında Türkiye'nin Payı (%)	Türkmenistan'ın Dünyadan İthalatı	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatı	Türkmenistan'ın Dünyadan İthalatı	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatının Payı	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı	Türkiye'nin Türkmenistan'a İhracatının Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki Payı
%0 (Türkiye'den hiç ithalat yapmadığı ürünler)	1.010	-	0,52	0,00%	20,24	2.767,75	0%
-%0 (Türkiye'nin Başka Ülkelere İhraç Ettiği Türkmenistan'ın Türkiye'den Hiç İthalat Yapmadığı ve Başka Ülkelerden İthal Ettiği Ürünler/Türkmenistan'ın Türkiye'den Mevcuttan Farklı İthal Edebileceği Diğer Ürünlerin Tamamı)	950	-	0,46	0,00%	20,24	2.695,19	0%
-Türkmenistan'ın Dünyadan İthal Ettiği Türkiye'nin Dünyaya Hiç İhraç Edemediği Ürünler	60	-	0,06	0,00%	-	72,56	0%
Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %0-1 Aralığında Olduğu Ürünler	109	0,001	0,51	0,21%	11,23	2.087,50	0,01%
Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %1-5 Aralığında Olduğu Ürünler	245	0,01	0,46	2,94%	15,39	2.588,75	0,09%
Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %5'den Büyük Olduğu Ürünler	1.962	0,45	1,33	34,12%	106,46	8.388,65	0,43%
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünlerin Toplamı	2.316	0,467	2,302	20,29%	133,077	13.064,91	0,35%
Türkmenistan'ın Toplam İthal Ettiği Ürünler	3.326	0,467	2,82	16,55%	153,32	15.833	0,30%
-Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Edebileceği Ürünlerin Tamamı	3.266	0,47	2,76	16,90%	153,32	15.760,10	0,30%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020)

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkmenistan, 2018 yılında dünyadan 2,82 milyar dolarlık 3.326 ürün, Türkiye'den ise 467 milyon dolarlık 2.316 ürün ithal etmiştir. Türkmenistan'ın Türkiye'den ithal edebileceği ve Türkiye yerine diğer ülkelerden ithal ettiği 462 milyon dolarlık 950 ürün daha mevcuttur.

Yapılan RCA analizi sonucunda Türkmenistan'ın Dünyadan ithal ettiği 3.326 ürün içinde Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu (RCA değeri 1 ve üzerinde olan) 1.144 ürün tespit edilirken 2018 yılında bunların sadece 961'i Türkmenistan'a

ihraç edilebilmiştir. Toplam ihraç edilen 2.316 üründen geriye kalan 1.355 ürün ise Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü olmayan ürünlerdir.

Sonuç olarak Türkiye'nin Türkmenistan pazarına satabileceği 183'ü Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürün olmak üzere toplamda 950 ürün daha olduğu görülmektedir. Türkmenistan, tespit edilen 950 üründe dünyadan 462 milyon dolarlık ithalat yaparken bu ülkeye Türk ihracatçılarının satabileceği 3.266 ürünün tamamında ise 2,76 milyar dolarlık ithalat yapmıştır.

Türk ihracatçılarının ilk aşamada dünya pazarlarında da rekabet üstünlüğü olan, ancak Türkmenistan pazarına hiç satamadığı bu 183 ürünü Türkmenistan pazarına rahatça satabileceği bir sonraki aşamada da kalan 767 ürünü ihraç edebileceği toplamda da 950 ürünün olduğu açıkça görülmektedir (**Tablo 20**).

Tablo 20. Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Edebileceği Ürünlerin Analizi (2018)

Türk İhraç Ürünlerinin RCA Değeri	Ürün Sayısı	Türkmenistan'ın Dünyadan İthalatı (milyar $)	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatı (milyon $)	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatının Payı
Türkmenistan'ın Dünyadan İthal Ettiği Ürünler	3.336	2,82	467,2	%16,55
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Ürünler	2.316	2,30	467,2	%20,29
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Edebileceği Ürünlerin Tamamı	3.266	2,76	467,2	%16,90
Türkmenistan'ın Türkiye'den İthal Etmediği Ürünler	950	0,46	-	-
Türkmenistan'ın ithalatında RCA Değeri 1'in Altında Olan ve Türkiye'den İthalat Edebileceği Türk İhraç Ürünleri	2.122	1,61	142	%8,86
Türkmenistan'ın ithalatında RCA Değeri 1 ve Üzerinde Olan ve Türkiye'den İthal Edebileceği Türk İhraç Ürünleri	1.144	1,16	325	%28,04
Türkmenistan'a İhraç Edilen ve RCA Değeri 1 ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	961	1,07	325	%30,23

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020)

Türkiye dünyaya ihraç ettiği 4.729 ürün içerisinde 1.519 üründe uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne (RCA değeri 1 ve üzerinde olan ürün sayısı) sahip iken Türkmenistan ile ortak ticaretlerine konu olabilecek 3.266 ürün içerisinde de 1.144 üründe rekabet üstünlüğüne sahiptir (2.122 üründe ise RCA değeri 1'in altında olmuştur). Bu da ihracatçılarımızın Türkmenistan pazarına sattığı 2.316 ürün içinde rekabet üstünlüğüne sahip olduğu toplam 961 ürünün mevcut olduğunu 183 üründe de rekabet üstünlüğüne sahip olmasına rağmen Türkmenistan pazarına hiç giremediğini göstermektedir. Bir başka ifade ile Türkmenistan ile ticarete konu olabilecek 3.266 ürün içinde rekabet üstünlüğüne sahip 1.144 ürün bulunurken Türkmenistan'ın Türkiye'den ithal ettiği 2.316 ürün içinde ise RCA değeri 1'in üstünde olan ürün sayısı 961 olmuş, rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ancak Türkmenistan pazarına hiç satılmayan 183 ürünün olduğu görülmektedir.

Türk ihracatçıları rekabet üstünlüğüne sahip oldukları 961 üründe dünyaya 110,5 milyar dolarlık ürün satarken bunun 325 milyon dolarlık kısmını Türkmenistan'a satmışlardır. Tespit edilen 961 üründe dünya genelinde ise toplamda yaklaşık 3,6 trilyon dolarlık ihracat gerçekleştiği görülürken Türkmenistan, bu ürünlerde dünyadan 1,07 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Bu ürünlerde Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın bu ürünlerde dünyadan yaptığı toplam ithalattan %30,2 pay aldığı görülürken bu oranın Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı toplam ithalatın payından (%16,55) oldukça daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da Türk ihracatçılarının Türkmenistan pazarına uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğü olan ürünleri daha çok sunduğunu göstermektedir (**Tablo 21**).

Tablo 21. Türkmenistan'ın Dünyadan Ve Türkiye'den İthalatının RCA Analizine Göre Kırılımı (milyar $)

Türk İhraç Ürünlerinin RCA Değeri	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatına Konu Olan Ürün Sayısı	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatı	Türkmenistan'ın Dünyadan İthalatı	Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatının Payı	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı	Türkiye'nin Türkmenistan'a İhracatının Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki Payı
Türkmenistan'ın Dünyadan İthal Ettiği Ancak Türkiye'den İthal Etmediği Türkiye'nin İse Dünyadaki Diğer Ülkelere İhraç Ettiği RCA Değeri 1 Ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	183	0,000	0,084	0,00%	17,1	563,9	0,00%
Türkmenistan'ın Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %0-1 Aralığında Olduğu RCA Değeri 1 Ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	30	0,0003	0,091	0,31%	7,9	129,4	0,004%
Türkmenistan'ın Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %1-5 Aralığında Olduğu RCA Değeri 1 Ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	72	0,005	0,158	3,00%	10,0	382,7	0,05%
Türkmenistan'ın Türkiye'den Yaptığı İthalatın Payının %5'den Büyük Olduğu RCA Değeri 1 Ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	859	0,320	0,826	38,74%	92,6	3.094,4	0,35%
Türkmenistan'a İhraç Edilebilecek RCA Değeri 1 Ve Üzerinde Olan Türk İhraç Ürünleri	1.144	0,325	1,159	28,04%	127,6	4.170,4	0,25%

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020)

Tespit edilen 1.144 ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın toplam ithalat içindeki payına göre dağılımı yapılırken Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatını yaptığı ve Türkiye'nin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürünler;

- Türkiye'den hiç ithalatı yapılmayan ürünler,
- Türkiye'den ithalat payı %0-1 aralığında olan ürünler,
- Türkiye'den ithalat payı %1-5 aralığında olan ürünler,

• Türkiye'den ithalat payı %5 ve üzerinde olan ürünler olmak üzere 4 ayrı kategoriye ayrılmıştır.

Tabloda ayrıca 183 üründe de rekabet üstünlüğüne sahip olmasına rağmen Türkmenistan pazarına girilemediği görülürken, 30 ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %0-1 aralığında olduğu, 72 ürünün Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %1-5 aralığında olduğu ve 859 ürünün de Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payının %5'den büyük olduğu görülmektedir. Türkmenistan pazarında büyük paya sahip olduğumuz 859 ürün detaylı incelendiğinde 199 üründe pazar payının %5-25 aralığında, 164 üründe %25-50 aralığında ve 496 üründe de %50'den büyük pazar payına sahip olduğumuz görülmektedir. İhracatçılarımızın Türkmenistan pazarında büyük ağırlığa sahip olduğu ürünlerde fazla ısrar etmek yerine diğer ürünlere ağırlık vermelerinde yarar görülmektedir. Ayrıca adı geçen (ithalattaki payı %5'den büyük olan) 859 üründe Türkmenistan'ın dünyadan toplam ithalatının yaklaşık 826 milyon dolar Türkiye'den yaptığı ithalatın ise yaklaşık 320 milyon dolar, ithalattaki payı %25'den büyük olan 660 üründe ise Türkmenistan'ın dünyadan toplam ithalatının yaklaşık 474,3 milyon dolar Türkiye'den yaptığı ithalatın ise yaklaşık 276 milyon dolar olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye Türkmenistan'da pazar payı %5'den büyük olan 859 üründe dünyaya 92,6 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken, pazar payının %25'den büyük olduğu 660 üründe dünyaya 56,1 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

Tablo 22'te Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ancak Türkmenistan pazarında hiç yer almadığı 183 ürünün TİM sektörel sınıflamasına göre dağılımı ve Türkmenistan'ın bu sektörlerde dünyadan yaptığı ithalat ve Türkiye'nin Türkmenistan dışındaki ülkelere yaptığı ihracat görülmektedir. Türkmenistan TİM sınıflamasına göre bu ürün grubunda 23 sektörde de Türkiye'den ithalat gerçekleştirmiştir.

Türkmenistan bahsi geçen 183 üründe 2018 yılında dünyadan toplam 83,8 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Türkiye bu ürünlerden dünyaya 17,1 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirirken dünya genelinde ise bu ürünlerden 564 milyar dolarlık ihracat gerçekleşmiştir. Türkmenistan bu sektörler arasında dünyadan en çok ithalatı 24,6 milyon dolar ile "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektöründe yaparken; 21,5 milyon dolarlık ithalatı "Tütün" sektöründe; 13,2 milyon dolarlık ithalatı "Çelik" sektöründe; 8,9 milyon dolarlık ithalatı "Madencilik Ürünleri" sektöründe ve 3,6 milyon dolarlık ithalatı da "Tekstil ve Hammaddeleri" sektöründe yapmıştır.

Tablo 22. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu Ancak Türkmenistan pazarında Hiç Yer Almadığı 183 Ürünün Sektörel Dağılımı ve Türkmenistan'ın Dünyadan Yaptığı İthalat (2018, 1.000 $)

Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı	Türkmenistan'ın dünyadan ithalatı	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı
1	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	10	24.581	1.334.337	12.986.972
2	Tütün	2	21.467	583.483	28.717.882
3	Çelik	17	13.180	1.532.373	41.739.104
4	Madencilik Ürünleri	6	8.931	336.325	2.439.556
5	Tekstil ve Hammaddeleri	33	3.577	782.558	17.008.908
6	Yaş Meyve ve Sebze	8	2.762	649.390	30.413.806
7	Makine ve Aksamları	11	2.563	102.718	5.820.486
8	Otomotiv Endüstrisi	7	2.494	5.466.419	93.498.028
9	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	8	763	218.124	9.825.341
10	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	11	658	298.810	9.310.622
11	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	7	601	326.122	14.832.740
12	Savunma ve Havacılık Sanayii	3	597	147.808	1.739.343
13	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	6	441	267.109	7.319.629
14	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	31	433	1.534.303	47.411.505
15	Demir ve Demir Dışı Metaller	7	338	573.738	10.003.776
16	Mücevher	2	227	2.680.913	218.927.609
17	Kuru Meyve ve Mamulleri	3	117	112.015	6.493.322
18	Süs Bitkileri ve Mam.	2	36	40.057	1.038.942
19	Elektrik Elektronik	3	18	16.484	1.508.989
20	İklimlendirme Sanayii	1	13	6.347	188.220
21	Deri ve Deri Mamulleri	3	9	64.100	957.956
21	Meyve Sebze Mamulleri	1	9	34.100	1.100.267
23	Halı	1	1	9.565	567.985
	Sektörler toplamı	183	83.816	17.117.198	563.850.988

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020) ve TİM

Tablo 23'te Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payı %0-1 aralığında olan 30 ürünün TİM sınıflamasına göre sektörel dağılımı görülmektedir. Türkmenistan TİM sınıflamasına göre bu ürün grubunda 14 sektörde Türkiye'den ithalat gerçekleştirmiştir. Bu ürün grubunun tamamında Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payı %0,31 olurken bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payı ise %0,004 olmuştur. Bu ürün grubunda Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payının bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payından büyük olduğu görülmektedir.

Türkmenistan bahsi geçen 30 üründe 2018 yılında dünyadan toplam 91,4 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirirken Türkiye'den ise 287 bin dolarlık ithalat yapmıştır. Türkmenistan tespit edilen 30 ürünün sektörel kırılımında dünyadan en çok ithalatı 31,4 milyon dolar ile "Makine ve Aksamları" sektöründe yaparken bu sektörü 19,2 milyon dolar ithalat ile "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörü ile 9,7 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Otomotiv Endüstrisi" sektörleri izlemektedir. Türkmenistan bu sektörler arasında Türkiye'den en çok ithalatı ise 113 bin dolar ile yine "Makine ve Aksamları" sektöründe yaparken bu sektörü 72 bin dolarlık ithalatın yapıldığı "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörü ile 31 bin dolarlık ithalatın yapıldığı "Otomotiv Endüstrisi" sektörleri izlemektedir. Tabloda ayrıca bu grupta yer alan 30 ürünün oluşturduğu sektörlerin Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamaları ile Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamaları karşılaştırıldığında "Madencilik Ürünleri" sektörü hariç kalan 13 sektörden "Makine ve Aksamları", "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri", "Otomotiv Endüstrisi", "Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri", "Çelik" ve "Hazırgiyim ve Konfeksiyon" sektörleri aynı sırada yer alırken geriye kalan 7 sektör ise bir iki basamak yer değiştirmelerine rağmen her iki sıralamada da birbirlerine yakın sıralandığı görülmektedir. Sıralamalar incelendiğinde ilk 5 sırada yer alan sektörlerin aynı olduğu da tespit edilmiştir.

Özellikle Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamada yer alan on dört sektörden on üç sektörün Türkiye'den en çok ithalat yapılan sektörlerle aynı olması, Türk ihracatçılarının Türkmenistan'ın dünyadan en çok ithalat yaptığı sektörlerde bu pazara hitap edebildiğini göstermektedir.

Tablo 23. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %0-1 Aralığında Olan 30 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018, 1.000 $)

Türkiye Sıralama	Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı	Türkiye'den ithalat	Dünyadan ithalatı	Türkiye'den ithalatın dünyadan yaptığı ithalat içindeki payı (%)	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı
1	1	Makine ve Aksamları	7	113	31.398	0,36%	566.526	13.118.401
2	2	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	3	72	19.226	0,37%	470.667	6.748.855
3	3	Otomotiv Endüstrisi	1	31	9.729	0,32%	4.654.064	58.647.889
4	4	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	3	24	9.064	0,26%	381.913	8.780.188
5	5	Çelik	3	23	7.295	0,32%	1.268.912	19.937.536
7	6	Halı	1	4	6.474	0,06%	26.292	612.633
6	7	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	3	6	3.868	0,16%	165.233	6.090.651
10	8	Tekstil ve Hammaddeleri	2	2	1.213	0,16%	127.794	2.929.901
9	9	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	2	3	853	0,35%	32.263	1.589.781
12	10	Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	1	1	740	0,14%	131.675	6.347.053
12	11	Gemi ve Yat	1	1	609	0,16%	26.987	1.502.011
7	12	Madencilik Ürünleri	1	4	420	0,95%	6.565	682.906
10	13	Deri ve Deri Mamulleri	1	2	396	0,51%	8.517	275.494
12	14	Meyve Sebze Mamulleri	1	1	129	0,78%	30.232	2.131.912
		Sektörler toplamı	30	287	91.414	0,31%	7.897.640	129.395.211

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020) ve TİM

Tablo 24'te Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payı %1-5 aralığında olan 72 ürünün sektörel dağılımı görülmektedir. Türkmenistan TİM sınıflamasına göre bu ürün grubunda 17 sektörde Türkiye'den ithalat gerçekleştirmiştir. Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payı %3 olurken bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payı ise %0,05 olmuştur. Bu ürün grubunda Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payının bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payından büyük olduğu görülmektedir.

Türkmenistan, bahsi geçen 72 üründe 2018 yılında dünyadan toplam 157,8 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirirken Türkiye'den ise 4,7 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Türkmenistan bu sektörler arasında dünyadan en çok ithalatı 29 milyon dolar ile "Elektrik Elektronik" sektöründe yaparken bu sektörü 21 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Çelik" sektörü ile 20,6 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Makine ve Aksamları" sektörleri izlemektedir. Türkmenistan bu sektörler arasında Türkiye'den en çok ithalatı ise 762 bin dolar ile "Çelik" sektöründe yaparken bu sektörü 744 bin dolarlık ithalatın yapıldığı "Elektrik Elektronik" sektörü ile 704 bin dolarlık ithalatın yapıldığı "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörleri izlemektedir.

Tabloda ayrıca bu grupta yer alan 72 ürünün oluşturduğu sektörlerin Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralaması ile Türkiye'den yaptığı ithalattaki sıralaması karşılaştırıldığında "Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri", "Otomotiv Endüstrisi", "Demir ve Demir Dışı Metaller", "Tekstil ve Hammaddeleri", "Halı" ve "Meyve Sebze Mamulleri" sektörlerinin aynı sırada diğer 11 sektörün ise bir iki basamak yer değiştirmesi rağmen Türkmenistan'ın hem dünyadan hem de Türkiye'den ithalatında aynı sırada yer aldığı görülmektedir. Bu da Türk ihracatçılarının Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı sektörlerde bu pazara hitap ettiğini göstermektedir.

Tablo 24. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %1-5 Aralığında Olan 72 Ürünün Sektörel Dağılımı (2018)

Türkiye Sıralama	Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı	Türkiye'den ithalat	Dünyadan ithalat	Türkiye'den ithalatın dünyadan yaptığı ithalat içindeki payı (%)	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı
2	1	Elektrik Elektronik	9	744	29.039	2,6%	3.087.753	91.173.195
1	2	Çelik	9	762	20.974	3,6%	1.344.537	34.793.242
4	3	Makine ve Aksamları	8	604	20.580	2,9%	498.388	44.101.807
3	4	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	3	704	17.090	4,1%	95.335	4.305.822
5	5	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	6	487	14.884	3,3%	129.574	9.134.639
6	6	Otomotiv Endüstrisi	6	361	14.643	2,5%	1.747.319	118.632.199
8	7	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	8	187	9.927	1,9%	931.064	15.176.564
9	8	İklimlendirme Sanayii	7	181	9.813	1,8%	259.641	22.230.789
7	9	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	3	338	7.295	4,6%	356.446	8.053.281
10	10	Demir ve Demir Dışı Metaller	3	144	4.101	3,5%	473.277	17.937.622
12	11	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	2	60	3.968	1,5%	367.606	5.329.451
11	12	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	1	77	2.290	3,4%	12.482	1.259.846
13	13	Tekstil ve Hammaddeleri	2	40	1.319	3,0%	92.905	2.867.188
15	14	Kuru Meyve ve Mamulleri	2	18	898	2,0%	519.988	4.251.979
14	15	Madencilik Ürünleri	1	31	780	4,0%	30.439	3.155.060
16	16	Halı	1	3	184	1,6%	8.336	259.950
17	17	Meyve Sebze Mamulleri	1	1	32	3,1%	1.845	66.769
		Sektörler toplamı	72	4.742	157.817	3,0%	9.956.935	382.729.403

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020) ve TİM

Tablo 25'da Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den ithalatında pazar payı %5'den büyük olan 859 ürünün sektörel dağılımı görülmektedir. Türkmenistan TİM sınıflamasına göre bu ürün grubunda 25 sektörde Türkiye'den ithalat gerçekleştirmiştir. Bu grupta yer alan ürünlerden oluşan sektör sayısı Türkiye'den yapılan ithalatın Türkmenistan'ın toplam ithalatından aldığı payın %0-1 ve %1-5 aralığında olduğu gruplardaki sektör sayılarından daha fazla olduğu görülmektedir. Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payı %38,7 olurken bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payı ise %0,3 olmuştur. Bu ürün grubunda Türkmenistan'ın Türkiye'den yaptığı ithalatın

dünyadan yaptığı ithalatın içindeki payının bu ticaretin Türkiye'nin bu ürün grubunda dünyaya yaptığı toplam ihracatı içindeki payından oldukça büyük olduğu görülmektedir.

Türkmenistan, bahsi geçen 859 üründe 2018 yılında dünyadan toplam 825,8 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirirken Türkiye'den ise yaklaşık 320 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Türkmenistan bu sektörler arasında dünyadan en çok ithalatı 157,7 milyon dolar ile "Çelik" sektöründe yaparken bu sektörü 131,8 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Kimyevi Maddeler ve Mamulleri" sektörü; 73,6 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörü; 67,2 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Otomotiv Endüstrisi" sektörü ile 63,7 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Demir ve Demir Dışı Metaller" sektörü izlemektedir. Türkmenistan bu sektörler arasında Türkiye'den en çok ithalatı ise 52,9 milyon dolar ile "Kimyevi Maddeler ve Mamulleri" sektöründe yaparken bu sektörü 45,9 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Çelik" sektörü; 34 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Demir ve Demir Dışı Metaller" sektörü; 33,2 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri" sektörü ile 27,6 milyon dolarlık ithalatın yapıldığı "Makine ve Aksamları" sektörü takip etmektedir.

Tabloda ayrıca bu grupta yer alan 859 ürünün oluşturduğu sektörlerin Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamaları ile Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamaları karşılaştırıldığında son iki sırada yer alan "Kuru Meyve ve Mamulleri" ile "Gemi ve Yat" sektörlerinin aynı olduğu geriye kalan 23 sektörden "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" ile "Mücevher" sektörleri haricindeki 21 sektörün bir iki basamak yer değiştirmesine rağmen Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamasının Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralama ile aynı olduğu görülmektedir. "Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri" sektörü Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamada 3. sırada yer alırken Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamada ise 9. sırada yer almış, "Mücevher" sektörü ise Türkmenistan'ın dünyadan yaptığı ithalattaki sıralamada 15. sırada yer alırken Türkiye'den yapılan ithalattaki sıralamada ise 23. sırada yer almıştır. Bu da Türk ihracatçılarının bir önceki gruplardaki sektörlere benzer olarak Türkmenistan'ın en çok ithalat yaptığı birçok sektörde bu pazara hitap ettiğini göstermektedir.

Tablo 25. Türkiye'nin Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olduğu ve Türkmenistan'ın Türkiye'den İthalatında Pazar Payı %5'den Büyük Olan 859 Ürünün Sektörel Dağılımı (milyon $)

Türkiye Sıralama	Dünya Sıralama	TİM sektör sınıfı	Sınıfta Yer Alan 6'lı GTİP Kod Sayısı	Türkiye'den ithalat	Dünyadan ithalat	Türkiye'den ithalatın dünyadan yaptığı ithalat içindeki payı (%)	Türkiye'nin Dünyaya İhracatı	Dünya İhracatı
2	1	Çelik	60	45.875	157.683	29,09%	9.289.627	211.651.951
1	2	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	110	52.870	131.838	40,10%	7.441.087	334.949.814
9	3	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	32	12.490	73.564	16,98%	4.057.103	164.090.340
7	4	Otomotiv Endüstrisi	36	19.328	67.235	28,75%	14.934.476	727.817.178
3	5	Demir ve Demir Dışı Metaller	60	33.988	63.658	53,39%	5.942.805	266.444.666
5	6	Makine ve Aksamları	97	27.587	61.417	44,92%	3.461.604	151.908.019
4	7	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	40	33.213	58.937	56,35%	4.178.289	167.719.759
6	8	Elektrik Elektronik	31	27.424	39.785	68,93%	5.771.698	163.420.037
8	9	İklimlendirme Sanayii	37	14.643	38.827	37,71%	2.786.031	99.308.937
11	10	Yaş Meyve ve Sebze	13	10.273	30.383	33,81%	1.447.402	34.048.407
14	11	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	6	3.913	29.580	13,23%	332.556	21.001.933
10	12	Tekstil ve Hammaddeleri	117	11.336	17.216	65,85%	4.489.215	106.988.140
12	13	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	120	8.659	14.632	59,18%	14.520.317	354.884.836
15	14	Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	29	3.899	10.098	38,61%	1.695.462	50.861.962
23	15	Mücevher	1	521	6.519	7,99%	4.308.283	102.775.299
16	16	Madencilik Ürünleri	15	1.714	4.513	37,98%	1.350.407	20.877.791
13	17	Halı	10	4.327	4.472	96,76%	2.199.628	11.776.908
17	18	Süs Bitkileri ve Mam.	2	1.249	3.803	32,84%	34.992	1.127.566
21	19	Meyve Sebze Mamulleri	15	631	3.423	18,43%	1.060.103	36.139.429
19	20	Deri ve Deri Mamulleri	11	805	1.592	50,57%	373.783	26.425.543
20	21	Fındık ve Mamulleri	5	765	1.429	53,53%	1.830.977	9.560.452
18	22	Savunma ve Havacılık Sanayii	1	1.024	1.290	79,38%	76.266	7.626.411
22	23	Zeytin ve Zeytinyağı	4	535	646	82,82%	377.854	11.059.454
24	24	Kuru Meyve ve Mamulleri	3	160	366	43,72%	567.693	2.319.770
25	25	Gemi ve Yat	3	151	159	94,97%	34.980	3.444.273
		Diğer Sanayi Ürünleri	1	2.544	2.702	94,15%	61.325	6.186.638
		Sektörler toplamı	859	319.924	825.767	38,74%	92.623.963	3.094.415.513

Kaynak: (International Trade Centre (ITC), Trademap, 2020) ve TİM

5. Türkmenistan'ın Türkiye'ye Uyguladığı Tarife ve Tarife Dışı Engeller

DTÖ anlaşmalarına göre, ülkeler normalde ticaret ortakları arasında ayrım yapamazlar. DTÖ üyesi bir ülke bir ülkeye özel bir kolaylık sağlarsa (ürünlerinden biri için daha düşük bir gümrük vergisi oranı uygulaması gibi) diğer tüm DTÖ üyeleri için de aynısını yapması gerekir (En Çok Gözetilen/Kayrılan Ulus Kaydı). Ülkeler MFN'ye istisna olarak yalnızca grup içinde ticareti yapılan ve dışardan gelen mallara karşı ayrımcılık yapan mallar için geçerli olan üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesinin uygulanmadığı bir Serbest (Bölgesel) Ticaret Anlaşması veya birlik dışında kalan ülkelere yönelik olarak ortak bir gümrük tarifesinin benimsendiği Gümrük Birliği oluşturabilirler. Ayrıca gelişmiş ülkeler gelişme yolundaki ülkelere (GYÜ) sağlayacakları tek taraflı tavizlerle (gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerden yapılan ithalata tercihli tarifeler verdiği) bu ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları payın arttırılmasını hedefleyen Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) sistemini uygulayabilirler. Gümrük vergilerini (veya tarifelerini) ve miktarları kısıtlayan ithalat yasakları veya kotaları gibi ticaret engellerini azaltmak, ticareti teşvik etmenin en açık yollarından biridir. Sekiz tur (round) ticaret müzakereleri sonucunda ilk başta ithal mallar üzerindeki gümrük tarifelerinin (gümrük vergileri) düşürülmesi için görüşmeler yapıldı ve müzakereler sonucunda, 1990'ların ortalarında sanayi ülkelerinin sanayi malları üzerindeki tarife oranları sabit bir şekilde %4'ün altına düştü. Doha Kalkınma Gündemi kapsamında dokuzuncu tur devam etmektedir.

Ancak 1980'lerde müzakereler, mallar üzerindeki gümrük vergisi dışındaki engeller ve hizmetler ile fikri mülkiyet gibi yeni alanları kapsayacak şekilde genişletildi.

Türkmenistan'ın IMF ve Dünya Bankası'na üye iken Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmadığı görülmektedir. Türkmenistan'ın faydalanıcı olduğu Japonya, İsviçre, Türkiye (1 Ocak 2002'den itibaren) ve Avrupa Birliği'nin sağlayıcı olduğu tercihli ticaret anlaşmalarının yanı sıra Ermenistan, Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluğu (BDT) ile yürürlükte olan Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) mevcuttur (Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO), 2020).

DTÖ üyesi olmayan Türkmenistan ithal mallara resmi olarak tarife uygulamamaktadır. Bununla birlikte, uygulamada hükümet gümrük vergilerini ve ithalatta daha yüksek tüketim vergilerini artırmaktadır. Bu gümrük vergileri ve diğer vergiler ticarette önemli engellerdir. 27 Temmuz 2008 tarihli # 9925 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı uyarınca, 49 tür mal ithalatı için gümrük vergisi vardır. Ortalama oranlar yüzde 5 ile yüzde 100 arasında değişmektedir. İthalatçılar

ayrıca Gümrük Hizmetine küçük idari ücretler öderler. Türkmenistan 2015 yılında ithalat ikamesi politikası başlatmış ve gümrük vergilerinin arttığı görülmüştür.

Türkmenistan, sebze, meyve, meyve suları ve bildirilmemiş diğer ürünler de dahil olmak üzere altı tür ithal mal listesi için yeni gümrük ücretleri getirmiştir. Bir başkanlık kararı ile tüketim vergisi de dahil olmak üzere tüm gümrük vergilerinden ve vergilerden feragat edebilir.

Özel tüketim vergisine tabi ayrıntılı kalemlerin listesi hakkında daha fazla bilgi **EKLER** bölümünde görülmektedir. Ayrıca, Türkmenistan Devlet Gümrük İdaresi'nin internet sitesinde

Rusça, İngilizce ve Türkmen dillerinde mevcuttur.

6. İhracatçılarımızın Türkmenistan'a İhracatta Yaşadığı Problemler

TİM tarafından Türkmenistan'a ihracat yapan firmalarla yapılan görüşmeler, ihracatçı birliklerimizden gelen görüşler ve ihracatçılarımıza ulaştırılan ankete gelen geri dönüşler sonucu derlenen ihracatçılarımızın Türkmenistan'a ihracat yaparken karşılaştıkları sorunlar 3 ana başlık altında özetlenebilir:

1) Vize Uygulamasında Yaşanan Problemler: Türkiye'den ihracat yapmak için Türkmenistan'a gitmek isteyen ihracatçılarımız Türkmenistan'daki devlet baskısı nedeniyle vize alamadıklarını veya uzun uğraşlar sonucu vize alabildiklerini ve bu nedenle Türkmenistan'da takip ettikleri işlerin aksadığını ifade etmektedirler.
2) Türkmenistan Bankalarında Bulunan Ödemelerin Alınamaması: İhracatçılarımız tarafından Türkmenistan bankalarındaki konvertasyon sürecinin banka üzerinden para gönderimi yapılmasını engellediği ifade edilmektedir. Bu süreç nedeniyle 40 günde bir yatırılan paranın %3'ünün konverte edilerek gönderildiği ve Türkmenistan bankalarındaki paranın uzun bir süreçte çekilebildiği belirtilmektedir.
3) İhracatta Kullanılan Rota Nedeniyle Navlun Ücretlerinin Yüksek Olması: İhracatçılarımız İran'a uygulanan ambargo nedeniyle ihracat sürecinde Bakü rotasını kullandıklarını ve bu nedenle navlun ücretlerinin yükseldiğini yetkililerden bu hususta destek beklediklerini iade etmektedirler.

EKLER

EK-1. Custom Duties (Gümrük Vergileri)

Tablo 26. List of commodity with customs duty when it imported to Turkmenistan and amounts of customs duty (Türkmenistan'a ithal edildiğinde gümrük vergisi uygulanan ürünler ve gümrük vergisi miktarları listesi)

№	Cod by DYIHS	Name of commodity	For unit or on percent from customs duty
1	From 1001	Wheat (except grain whait)	For 1 ton 250 US Dollar
2	From 1101	Wheat flour quality I and II level	For 1 ton 200 US Dollar
3	0409	Honey	For 1 kg 3 US Dollar
4	0511 99 801	Seed of silkworm (Except imported by ministry of textile industry of Turkmenistan)	For 1 gr 0.5 US Dollar
5	0805 50 From 0806	Lemon, fresh grapes	For 1 kg 0.5 US Dollar
6	From 1512 From 1516	Cottonseed oil	For 1 kg 1 US Dollar
7	1601 00	Products of sausage and meat, minced meat, minced meat or equal products of blood of cattle, products produced of them	For 1 kg 2 US Dollar
8	1704 10	Chewing gum with and without sugar	For 1 kg 2 US Dollar
9	20	Reproduced products of vegetables, fruits, nuts and other plants, products produced of tomato paste, fruit and vegetable nectar, except vegetables, fruits, nuts and other plants	For 1 kg 0.15 US Dollar
10	From 2001 from 2002	Tomato paste	For 1 kg 2 US Dollar
11	2105 00	Ice-cream and other kind of food ice within or without cacao	For 1 kg 2 US Dollar
12	From 2201 10	Carbonated mineral water	For 1 liter 0.4 US Dollar
13	2201 10 110 2202	Non-carbonated mineral water Carbonated mineral water with sugar and other sweet additive and other alcoholic beverages, except fruit and vegetable juices in 2009 number	For 1 liter 2 US Dollar
14	2501 00 310	Technique salt for producing other products (sodium and chlorine)	For 1 kg 1 US Dollar
15	From 2503 00 From 2530 20	Threshed sulfur Natural magnesium sulfuric acid (epsomit)	For 1 kg 1 US Dollar
16	From 2712 90	Ozocerite (except imported for system of healthcare by enterprises of ministry of healthcare and medicine industry of Turkmenistan)	For 1 kg 1 US Dollar
17	From 2801 20 From 2803 00	Technique iodine of A and C (except imported for system of healthcare by enterprises of ministry of healthcare and medicine industry of Turkmenistan) Technique carbon of K-354 type	For 1 kg 1 US Dollar
18	2804 40 00	Oxygen	100%
19	2807 00 100	Sulfuric acid (except imported for system of healthcare by enterprises of ministry of healthcare and medicine industry of Turkmenistan)	For 1 kg 1 US Dollar
20	2811 21 000	Carbone dioxide	100%
21	2827 31 000 from 2827 60 from 2829 from 2833	Chlorinated technique magnesium (bischofite) Iodized potassium Potassium iodate A and B salt cake (except imported for system of healthcare by enterprises of THC and MI ministry)	For 1 kg 1 US Dollar
22	2849 10 000	Calcium carbide	For 1 kg 0.1 US Dollar
23	From 3003	Glauber medical salt (except imported for system of healthcare by enterprises of THC and MI ministry)	For 1 kg 0.5 US Dollar
24	From 3102	Carbamide (except imported by enterprises of state concern “Turkmenhimiya”)	For 1 ton 100 US Dollar

25	From 4303	Garakol fur coat	For 1 unit 100 US Dollar
26	4910 00 000 4911	Calendar, including teared one, Other printing products, including reproduced printed images and photos	For 1 kg 2 US Dollar
27	Form 5001 From 5002	Silk cocoon (eüçept sikworm) Silk raw material	For 1 kg 2 US Dollar
28	From 5208, from 5209 5209 42 000 5211 42 000	Cotton Denim	For 1 kg 4 US Dollar
29	5205 5207	Cotton (except mimefiles) packed not for retail trade from 85% and more of cotton fiber Cotton (except mimefiles) packed for retail trade	For 1 kg 3 US Dollar
30	3005 5601 21 From 5603	Cotton wool or quilted products with medicine means, packed for retail trade, cotton wool and wool of cotton fibers for healthcare, surgery, stomatology or veterinary medicine	For 1 kg 1.5 US Dollar
31	From 5701 From 5702	Handmade, prepared and non-prepared carpets, other weaving products Handmade carpets, other weaving products, tufting or non-tufting, including “kilim”, “sumah” “kermani” carpet bedding	For 1 square meter 5 US Dollar
32	From 5701 From 5702 5703, 5704, 5705	Machinery, prepared and non-prepared – carpets, other weaving products Carpets made by machines, other weaving products, tufting and non-tufting, prepared and non-prepared carpet bedding Prepared and non-prepared, non-tufting non-flokirlen carpets and other weaving products, including felt mat	For 1 square meter 2 US Dollar
33	6001 21 000, 6001 91, 6003 20 000	Stockinet cloth handmade or made by machine of cotton	50%, but for 1 kg minimum 2 US Dollar
34	61 62	Stockinet clothes handmade or made by machine and thing related to them Non-stockinet clothes handmade or made by machine and thing related to them	For 1 kg 1 US Dollar
35	6302 21 00, 6302 31 000	Cotton blanket cover and pillowcase	100%
36	6403, 6404, 6405	Shoes	5%
37	68 Except this: from 6811 40	Products of stone, cement, asbestos, mica and other equal materials Except: Asbestos-cement slate	5%
38	From 6811 40	Asbestos-cement slate	100%
39	From 7004 90 980	Pane of glass with thickness 2.5 – 4 mm (except black and patterned)	For 1 square meter 0.5 US Dollar
40	7013 22, 7013 91	Cut- glass products	15%
41	From 71	Precious metals, within or without precious stones, adornment of precious metals, parts of it, product of precious metals.	More than 1 kg for every 1 gr 0.20 US Dollar
42	From 7321 81 900	Warmer and water warmer boiler	15%
43	From 7323, From 7615	Kettle with volume 3-100 liter	50%
44	From 7612	Aluminic teapot	50%
45	From 8403 10 900	Warmer and water warmer kettle on power of 0.05-1.0 level of gectacalory, type “KO-0.05”, “KO-0.1”, “K-0.5”, “K-1.0”.	20%

46	From 8413 19 From 8413	Center pumps without electric engines, including oil pumps model “41-15x2 5H5x2”, “5H5x4” “4H5x4”, “8НД6x1», “10 НД6x1”, “1 НД-250/40”, “1 НД-315/50”, “4H5x2” Pumps from center: water pump model “4К65-50-160”, “3К50-32-125”. Warmer of oil model “ПП-0.63”, “К-25-20-130m”, “Д3200/75 ПГ-50”, “СДМ-100/40шНВ50/50 ЕСВ8-25-100” (without electric engine)	20%
47	From 8479 89 970 From 8414 59 800 From 8438 10 From 8438 20	“УСН-175”, “УРУ-300” model equipment, ventilation equipment without engines, model “ВГ-70”, “ВГ-50”, “ВГ-25”, rotor “ТММ-1М”, Machine “МВ-60”, “МВ-35”.	50%
48	From 9404 10, From 9404 90	Quilted covering, pillow, mattress	50%
49		Manual commodity of citizens, except shown in 1st list	When general mass is more than 60 kg for every 1 kg 10 US Dollar
50	From 2523	Cement but except: ПТЦ-III-ОБ3-100, ПТЦ-III-ОБ4-100, ПТЦ-III-ОБ5-100 TDS 1581-96 kind of light temped cement; ЦТТ-160 ТУ 39-001477001-170-97 kind of temped cement; ПЦТ-П-160 TDS 1581-96 kind Portland cement; ЦТТО-2-160 ТУ 39-001477001-170-97 type light, heat-resistant temped cement; ПЦТ-G-СС-1 TDS 1581-96 type Portland cement; ПЦ-600-Д0-Н; ПЦ-500-Д20-НGOST 10178-85 type Portland cement; ССПЦ-500 ДО GOST 22266-94 type salt-resistant Portland cement	100%, but for 1 ton minimum 200 US Dollar
51	0704 00	Poultry eggs	For 1 kg 1.5 US Dollar
52	0704	Fresh cabbage	For 1 kg 1US Dollar
53	0709 30 000	Fresh aubergines	For 1 kg I US Dollar
54	0709 60 100	Fresh pepper	For 1 kg 1 US Dollar
55	From 0806 0807	Melon	For 1 kg 1 US Dollar
56	0807 11 000	Water melon	For 1 kg 1 US Dollar
57	2501 00 91	Dietary salt	For 1 kg 3 US Dollar
58	2001, from 2004	Canned vegetables, fruits, nuts and other plants, except potato paste	For 1 kg 2 US Dollar
59	From 2009	Fruit and vegetable juices from other raw materials for producing (except concentrate and concentrated nectar)	For 1 kg 2 US Dollar
60	From 6807	Izogam	100%, but for 1 square meter minimum 3.35 US Dollar
61	 8702 8703 8704 8705	 Auto vehicles without counting of produced year Less than 1 year, including new After 1 year After 2 year After 3 year After 4 year	2%, but minimum for 1 cube centimeter volume of engine 0.1 US Dollar 10%, but minimum for 1 cube centimeter volume of engine 0.3 US Dollar 25%, but minimum for 1 cube centimeter volume of engine 0.5 US Dollar 40%, but minimum for 1 cube centimeter volume of engine 1 US Dollar 50%, but minimum for 1 cube centimeter volume of engine 1.5 US Dollar

62	From 32 From 35 From 38	Glue of tile and ceramic tile, dry construction mix produced on basis of sand and cement	50%, but for 1 kg minimum 0.16 US Dollar
63	From 6107, From 6108, From 6207, From 6208	Bathrobe of fiber`s cloths	20%
64	From 6302	Towels of fiber`s cloth Non-cotton or mixed fiber blanket cover and pillowcase	20%
65	From 6303	Prepared curtains	30%
66	9403 40 From 9403 20 200	Kitchen`s furniture Beds for soldiers	50%
67.	7010 90 430, 7010 90 450, 7010 90 530, 7010 90 550	Glass bottles	50%
68.	2520	Gypsum; anhydrite	50%
69.	from 3209	Water emulsion paint	10%
70.	3214 10 900	Putty	10%
71.	From 3917 22	Pipes for drip irrigation (d.18-20)	5%
72.	From 3917	Corrugated Sewer Pipes (diameter up to 120 mm)	5%
73.	From 3923	Polypropylene bags and packaging bags	10%
74.	From 3924	Household Plastic Products	10%
75.	From 3925 20 000 From 7610 10 000	Plastic, aluminum doors and windows	10%
76.	From 3925	Various decorative polystyrene foam products used in construction	10%
77.	6910 90 000	Sanitary Ware	5%
78.	From 7308	Fire shield (60x60)	10%
79.	From 7210 From 7308	Metal slate (metal tile)	10%
80.	From 7308 30 000	Fire door	5%
81.	From 8537 From 8538	Metal electric shield	5%
82	1704 90 710, 1704 90 750, 1806 90 110, 1806 90 190	Candies	5%
83	1905 31	Cookies	5%

Note: *1. IF in DYIHS codes there are sign from – name of this commodities are defined on basis of commodities of this code.*

2. For commodity more than 60 kg in baggage of citizens isn't used other amount of customs duty than amount of customs duty in 49 line.

3. From the above customs duties, showed at 61 point, electromobiles and motor vehicles imported on the basis of acts of the President of Turkmenistan are fully disposed of, with respect to motor vehicles with hybrid engines, 50 per cent of benefits are granted.

Tablo 27. List of commodity which didn't pay customs duty and which hasn't limits when imported to Turkmenistan ((Türkmenistan'a ithal edildiğinde gümrük vergisi uygulanmayan ve sınırlama olmayan ürünler)

№	Code by DYIHS	Name of commodity
1	0201, 0202, 0204	All kind of meat
2	1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515 Except: From 1512 21 From 1512 29 From 1516, from 1517, from 1518, from 1520, from 1521, from 1522	Vegetable oil Except: Cottonseed oil
3	0405	Butter
4	3605 00 000	Matches, except pyrotechnic products with 3604 commodity number
5	1001, 1006, 1008	Seed wheat, rice, buckwheat, millet and grains of ribbon grass, other cereals
6	11	Product of mill industry, except I and II quality level of flour
7	1701	Sugar
8.	From 0407	Seed eggs intended for incubation, imported on the basis of the conclusion of the Ministry of Trade and Foreign Economic Relations of Turkmenistan

Tablo 28. List of commodity with customs duty when it exported from Turkmenistan and amounts of customs duty

№	Cod by DYIHS	Name of commodity	For unit or on percent from customs duty
1	From 31 3102 21 000 From 3103 10	Ammonia nitrate* Ammonium sulphate* Superphosphate* (except exported by enterprises of state concern "Turkmenhimiya")	For 1 ton 25 US Dollar
2	From 0106	Turkmen sheep`s meat (with license of Ministry of protection of nature of Turkmenistan)	For 1 head 300 US Dollar
3	Without code	Products and objects of nonferrous metals and their solutions, including products with 50% and more of nonferrous metals and their solutions (except raceway of enterprises of ministry of Energetic and industry of Turkmenistan)	For 1 kg 2 US Dollar
4	1001	Wheat: -Seed -Food	For 1 ton: 800 US Dollar 700 US Dollar
5	From 1101 00	Wheat flour: -High sort -1 sort -2sort -3sort (dietary)	For 1 ton: 800 US Dollar 700 US Dollar 600 US Dollar 500 US Dollar
6	1006	Rice (uncleaned), ground cereal	For 1 ton 800 US Dollar

Tablo 29. List of commodity with customs duty when it exported from Turkmenistan by entrepreneurs and individual sides and amounts of customs duty

№	Cod by DYIHS	Name of commodity	For unit or on percent from customs duty
1	From 2711	liquid petroleum gas	For 1 kg 0.1 US Dollar
2	5001 00 000	Cocoon	For 1 kg 2 US Dollar
3	5002 00 000	Silk raw material	For 1 kg 7 US Dollar
4	7301-7307	Products of ferrous metal	For 1 ton 100 US Dollar
5	From 7311 00	Tanks for liquid petroleum gas (21 kg volume)*	1 unit 20 US Dollar

Note: *It is forbidden to export from Turkmenistan gas tanks for compressed gas (oxygen tanks).*

Tablo 30. List of goods for which customs duties are not paid when exported from Turkmenistan (Türkmenistan'dan ihraç edildiğinde gümrük vergisi uygulanan ürünler ve gümrük vergisi miktarları listesi)

#	Name of product
1.	Sewing items
2.	Knitwear
3.	Footwear
4.	Fabrics
5.	Tobacco and Tobacco Products
6.	Alcoholic drinks
7.	Tele-video-audio and radio engineering
8.	Cars
9.	Carpets and rugs
10.	Mineral water
11.	Soft drinks
12.	Vegetable and melon products, fruits (months July-August)
13.	pasta
14.	Bee Honey
15.	Food salt
16.	Tomato Paste
17.	Ice cream and other types of edible ice, not containing or containing cocoa
18.	Machine made carpets
19.	Finished iodine products
20.	Packaged therapeutic mud and sea salt
21.	Sterile dressings
22.	Cotton Medical Cosmetics
23.	Healing Mineral Water
24.	Felt boots (felt boots)
25.	Canned fruits and vegetables
26.	Lamb round
27.	Leather goods (raw and in primary processed form)
28.	Tile adhesive
29.	Confectionery
30.	Canned fish
31.	Cottonseed oil
32.	Food products sold to foreign buyers in the cross-border shopping centers of Turkmenistan and in duty-free shops located at airports

Note: *Foodstuffs (products) not listed in this list for export outside Turkmenistan by individual entrepreneurs and individuals are prohibited.*

EK-2. Custom Fees Amount (Gümrük Ücretleri)

Tablo 31. Customs Fees (Gümrük Ücretleri)

№	Kinds of Customs fees	Customs fees amount
1.	customs fees for customs clearance - (except for customs regimes of destruction, refusal in favor of the state, customs transit)	In the amount of 0.2% of the customs value of goods
2.	For customs escort	In the amount of 0.2 base rate used for calculating taxes and fees for each hour of work of a customs officer
3.	customs fee for storage- (except for the customs regimes of destruction and denial in favor of the state)	in the amount of 0.3% of the customs value of the goods for each day

Note: *For calculating customs fees, not full hour is equal to full and not full day is taken as full.*

EK-3. Excise Rates (Gümrüğe Tabi Oranlar)

Tablo 32. List of excisable goods and excise rates (Tüketim vergisi uygulanabilecek ürünler ve tüketim vergileri)

For goods imported into the customs territory of Turkmenistan	
Name of product	Excise rates
Beer	60% of customs cost, but not less than 5 manat per 1 liter
Grape wines and other alcoholic beverages with alcohol content up to 20 percent over 20 percent	110% of customs value, but not less than 25 manat per 1 liter 110% of customs cost, but not less than 40 manat per 1 liter
Alcohol used in the manufacture of alcoholic beverages (with the exception of imported for medical purposes, as well as state-owned enterprises, consumer cooperation enterprises)	5 USD per liter
Tobacco products	47% of the customs value, but not less than $2 for 1 pack
Other manufactured tobacco and manufactured tobacco substitutes	10 US dollars per 1 kg
Passenger cars (except for special ambulance cars and specially equipped for disabled persons)	0.3 USD for 1 sm3 engine displacement

The list of excisable goods is classified in accordance with the codes of the commodity nomenclature of foreign economic activity.

Kaynak: (Türkmenistan Devlet Gümrük Hizmetleri, 2020)

Kaynakça

(2020). T.C. Ticaret Bakanlığı Web Sitesi. adresinden alındı

Birleşmiş Milletler DESA Population Division. (2019, Eylül 13). *World Population prospects 2019: Birleşmiş Milletler.* Birleşmiş Milletler DESA Population Division Web sitesi: https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/ adresinden alındı

Dünya Bankası . (2019, Eylül 13). *GDP (current $): The World Bank Data.* Dünya Bankası Web sitesi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD adresinden alındı

Dünya Bankası (The World Bank). (2019, Eylül 13). *GDP per capita (current US$): The World Bank data.* Dünya Bankası (The World Bank) Web sitesi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD adresinden alındı

Dünya Bankası (The World Bank). (2019, Şubat 10). *World Integrated Trade Solution (WITS): The World Bank.* Dünya Bankası Web sitesi: https://wits.worldbank.org/countrystats.aspx adresinden alındı

Dünya Bankası (The World Bank). (2020). *World Integrated Trade Solution (WITS): The World Bank.* Ocak 2, 2020 tarihinde Dünya Bankası Web sitesi: https://wits.worldbank.org/about_wits.html adresinden alındı

Dünya Bankası. (2019, Eylül 13). *Population, total: The Worldbank Data.* Dünya Bankası Web sitesi: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL adresinden alındı

Dünya Bankası, World Integrated Trade Solution (WITS). (2020). *Summary/Prevalence/Measures/Nigeria Non-Tariff Measure (NTM) Summary: WITS.* Ocak 3, 2020 tarihinde WITS Web Sitesi: https://wits.worldbank.org/tariff/non-tariff-measures/en/country/NGA# adresinden alındı

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO). (2020). *Regional Trade Agreements (RTA): DTÖ.* Ocak 13, 2020 tarihinde DTÖ Web Sitesi: https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm adresinden alındı

Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization, WTO). (2012). *Publications: WTO: A Practical Guide to Trdae Policy Analysis.* Ocak 2, 2020 tarihinde WTO Web sitesi: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wto_unctad12_e.pdf adresinden alındı

Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization, WTO). (2019, Eylül 20). *Publications: WTO: A Practical Guide to Trdae Policy Analysis.* WTO Web sitesi: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wto_unctad12_e.pdf adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2019, Ekim 20). *Trade Map: ITC*. ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2019). *Trade Map: ITC*. Kasım 7, 2019 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2019, Ekim 30). *Trade Map: ITC*. ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2020). *Trade Map: ITC*. Ocak 3, 2020 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2020). *Trade Map: ITC*. Ocak 2, 2020 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2020). *Trade Map: ITC*. Ocak 4, 2020 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2020). *Trade Map: ITC*. Ocak 3, 2019 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre (ITC), Trademap. (2020). *Trade Map: ITC*. Ocak 21, 2020 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.trademap.org/ adresinden alındı

International Trade Centre, MacMap. (2019, Ekim 24). *Market Analysis Tools: ITC.* ITC Web sitesi: https://marketanalysis.intracen.org/TradeMap.aspx adresinden alındı

International Trade Centre, MacMap. (2020). *Market Analysis Tools: ITC.* Ocak 2, 2020 tarihinde ITC Web sitesi: https://www.macmap.org/ adresinden alındı

ITC Market Acess Map (MacMap). (2019b). *Download data: ITC Market Acess Map (MacMap)*. Kasım 1, 2019 tarihinde ITC Market Acess Map (MacMap) Web Sitesi: https://www.macmap.org/en/download adresinden alındı

ITC Market Acess Map (MacMap). (2020). *Download data: ITC Market Acess Map (MacMap)*. Ocak 3, 2020 tarihinde ITC Market Acess Map (MacMap) Web Sitesi: https://www.macmap.org/en/download adresinden alındı

Türk Hava Yolları (THY). (2020). *Mali ve Operasyonel Veriler: THY.* Ocak 2, 2020 tarihinde THY Web Sitesi: https://investor.turkishairlines.com/tr/mali-veriler/ceyreklik-sonuclar adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). *Dış Ticaret Sınıflamaları : TÜİK*. Kasım 7, 2019 tarihinde TÜİK Web sitesi: https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=3&turAdi=%203.%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&guncel=Y adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019, Şubat 26). *Dış Ticaret Sınıflamaları : TÜİK*. TÜİK Web sitesi: https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=3&turAdi=%203.%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&guncel=Y adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *Dış Ticaret Sınıflamaları : TÜİK*. Ocak 8, 2020 tarihinde TÜİK Web sitesi: https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=3&turAdi=%203.%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&guncel=Y adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *Dış Ticaret Sınıflamaları : TÜİK*. Ocak 8, 2020 tarihinde TÜİK Web sitesi: https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumListeAction.do?turId=3&turAdi=%203.%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&guncel=Y adresinden alındı

Türkmenistan Devlet Gümrük Hizmetleri. (2020). *Csutom Duties: Türkmenistan Devlet Gümrük Hizmetleri.* Ocak 13, 2020 tarihinde Türkmenistan Devlet Gümrük Hizmetleri Web Sitesi: https://customs.gov.tm/en/info/tamozhennye-platezhi/tamozhennye-poshliny adresinden alındı

Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı. (2019). *Türkiye Büyükelçiliği: Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı*. Ekim 30, 2019 tarihinde Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi: https://www.mfa.gov.tm/en adresinden alındı

Uluslararası para Fonu (IMF). (2019, Ekim 18). *World Economic Outlook Database, October 2019: IMF.* Uluslararası Para Fonu (IMF) Web sitesi: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/WEOOct2019all.xls adresinden alındı

Uluslararası para Fonu (IMF). (2019, Ekim 18). *World Economic Outlook Database, October 2019: IMF.* Uluslararası Para Fonu (IMF) Web sitesi: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/WEOOct2019all.xls adresinden alındı

Uluslararası Para Fonu (IMF). (2020). *World Economic Outlook Database, October 2019: IMF.* Ocak 2, 2020 tarihinde Uluslararası Para Fonu (IMF) Web sitesi: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/WEOOct2019all.xls adresinden alındı

Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC). (2019, Ekim 20). *Trade Map: ITC, Intracen.* ITC Web Sitesi (Intracen): https://www.trademap.org adresinden alındı

Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC). (2020). *Trade Map: ITC, Intracen.* Ocak 8, 2020 tarihinde ITC Web Sitesi (Intracen): https://www.trademap.org adresinden alındı

Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC). (2020). *Trade Map: ITC, Intracen.* Ocak 21, 2020 tarihinde ITC Web Sitesi (Intracen): https://www.trademap.org adresinden alındı

Uluslararası Ticaret Merkezi (International Trade Centre, ITC). (2020). *Trade Map: ITC, Intracen.* Ocak 21, 2020 tarihinde ITC Web Sitesi (Intracen): https://www.trademap.org adresinden alındı

UN Comtrade Database. (2019, Eylül 20). *Trade Statistics:UN Comtrade Database.* UN Comtrade Database Web sitesi: https://comtrade.un.org/data/ adresinden alındı

UN Comtrade Database. (2020). *Trade Statistics:UN Comtrade Database.* Ocak 3, 2020 tarihinde UN Comtrade Database Web sitesi: https://comtrade.un.org/data/ adresinden alındı

UNCTAD. (2019). *Trade Analysis Information System (TRAINS): UNCTAD.* Kasım 4, 2019 tarihinde Trade Analysis Information System (TRAINS) - UNCTAD Web Sitesi: https://trains.unctad.org/Forms/TableViewDetails.aspx?mode=modify adresinden alındı

UNCTAD. (2020). *Trade Analysis Information System (TRAINS): UNCTAD.* Ocak 3, 2020 tarihinde Trade Analysis Information System (TRAINS) - UNCTAD Web Sitesi: https://trains.unctad.org/Forms/TableViewDetails.aspx?mode=modify adresinden alındı

UNCTAD. (2020). *TRAINS "The global database on Non-Tariff Measures"-UNCTAD.* Ocak 3, 2020 tarihinde UNCTAD Web Sitesi: https://trains.unctad.org/Forms/TableView.aspx?mode=modify adresinden alındı

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2019, Ocak 28). *Data Center: UNCTADSTAT*. UNCTAD Web sitesi: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en adresinden alındı